

Ступінь віри

Душа за природою християнка. Цей відомий вислів ранньохристиянського письменника Тертуліана широковідомий. І зрозуміти його неважко: людська сутність від початку націлена на реалізацію закладених Творцем властивостей — любові, миру, довготерпіння, благості, милосердя, віри, лагідності, утримання (Гал. 5:12). Господь заздалегідь дав людині те, що відповідає Його задуму. Але дав їй і волю — використовувати дари на власний розсуд. Насільки Його любов до нас безмежна...

І що ж ми? Інтуїтивно розуміючи, що є добро, а що — зло, мало хто проходить життєвий шлях без спотикань, гріховних падінь, ухилень від істини. Духовна нестійкість, схильність до спокушань якимись хибними принадами давно завела людство в безбожні хащі. Та й серед тих, хто вважає, що пізнав Бога і стоїть на прямій дорозі до Нього, розуміння духовних постулатів буває вельми суб'єктивним. Можна щонеділі ходити до церкви — але поза її стінами обирати волю не Богу, а свою. Можна займатися благодійністю — і пишатися цим. Можна каятися і просити допомоги в Бога, а отримавши, забути про Добродавця. Слава Богу, є й такі, хто серцем всотує Слово Боже і втілює його без перекручувань, — їх ми називаємо праведниками, святими. Насправді моделювань ситуацій безліч. І, власне, всі вони вміщуються в притчу Господню про сіяча. Пам'ятаєте? Зерна «упали одні край дороги, і пташки налетіли, та їх повидзьобували. Другі ж упали на ґрунт кам'янистий, де не мали багато землі, і негайно посохли, бо земля неглибока була; а як сонце зійшло, то зів'яли, і коріння не мавши, посохли. А інші попадали в терен, і вигнався терен, і їх поглушив. Інші ж упали на добру землю і зродили: одне в сто раз, друге в шістдесят, а те втридцять» (Мф. 13:4–8). Зерна, далі

пояснює Спаситель, це ми, люди. Метушливі, похливі, закручені, пожадливі, хоч і працьовиті, і спрагли Слова Божого... При цьому в житті доволі звичайно: відносити себе до віруючих може кожен. Насільки він правий чи неправий? Де той критерій і хто судді? Тільки Бог відає всю глибину людської душі, її правду і неправду.

Ми ж певні в одному: судді іншим — не ми. А критерій для «вимірювання» власної віри зручно пошукати в Євангелії, в життях святих. Досить, сказав Господь, мати віру з гірчичне зерно. Тобто її треба мати! Індикатором наявності чи відсутності віри бувають різні життєві обставини, часом незначні, які посилає нам Бог. А результат... Можна припустити, що більшість легко викриє себе в маловір'ї. Але як обізвався грибом, то лізь у кіш, навчає народ. Віра — не статична, вона динамічна, її можна як втратити, так і зміцнити. Праведний Іоанн Кронштадтський — один із славних угодників Божих, чудотворець, — молився Богу про зміцнення у вірі свого серця і сердець усіх православних християн. Ім'я християнина, якщо таким себе вважаєш, багато до чого зобов'язує.

У Нагірній проповіді Ісус Христос каже учням: «Ви — світло світові». Ми теж учні. Тільки як я «свічу»? Звісно, ліпше нагадувати сонечко, у теплому промінні якого перебувати і радісно, і приємно, і корисно... Та почасти постаємо ми перед оточуючими або як сліпучий величезний прожектор, від якого прикриваються долонею, або як недогарок свічки, що мало і недовго допомагає у пітьмі. Агов, мої добрі діла і думки, моя жертвність, стриманість і лагідність, розважливість і мирність! Не знаходжу вас, не виховав, не викохав вас... Отож і думаєш: чи здатен «світити» своїм життям, своїми справами, своєю любов'ю так, щоб світло Христової віри, заломлюючися у серці,

змогло вивести заблукалих у духовній темряві на світ Божий?

Тисячу разів погоджуюсь із тими, хто вважає, що християнин (а кожен з учнів Христових є місіонером) не повинен мислити виключно раціонально — іти в «лобову атаку», прагнучи переконати оточуючих прийняти Христа. «Будьте мудрі, як змії, і невинні, як голубки» (Мф. 10:16) — це нам підказка. Хай наших близьких, колег по роботі, просто знайомих осяває світло наших добрих справ. Але так буде тільки в тому випадку, якщо у серці живе Христос.

Якщо ж ми тільки на шляху до Нього, якщо віра наша слабка, нас досі роздирають протиріччя, сумніви, відволікає суєта, тоді настав час серйозно взятися за виховання своєї душі, приступити до зміцнення своєї віри. Преподобний Паїсій Святогорець радив нам при цьому уподібнюватися дитині, яка хапається за шию батька і не відпускає його. І Господь радив: «Будьте як діти» (Мф. 18:3). Як же Він правий!

Ще не так давно мої діти були маленькими і я вкладала їх спати. Вони дуже любили поговорити перед сном і поставити безліч запитань. Старша донька цікавилася, чи будемо ми літати в Раю, де саме ми будемо там жити, які там є іграшки, чи буде Бог виконувати її бажання... Вона довго фантазувала про те, як ми всі будемо жити на Небесах.

У дітей недостатньо досвіду і знань, щоб зрозуміти, як влаштований наш світ, вони не здатні оцінювати й аналізувати інформацію. Багато зі сказаного близькими людьми вони бездоказово приймають на віру. Так і моя донька розповідала про Рай із такою впевненістю, що мені одразу став зрозумілий ступінь моєї віри в життя після смерті. А отже, і взагалі віри в Бога...

Юлія Іванова

У номері:

Був такий полк

Спогади про зведений полк
Полтавського тракторного
училища

с. 8-9

З попелу забуття

Вивчення «живої» історії з досвіду
полтавського вчителя

с. 10-12

Операція «Ликвідація»

Вспоминая печальную дату
из истории
Крестовоздвиженского
монастыря...

с. 14-15

Уроки зі вступу до Закону Божого і основ християнського бюлагочестя

На допомогу вителям недільних
шкіл

с. 16-17

ПРОСИМО
ВАШИХ ПОЖЕРТВ
НА БУДІВНИЦТВО
ВОСКРЕСЕНСЬКОГО
КАТЕДРАЛЬНОГО СОБОРУ
МІСТА ПОЛТАВИ

Всенічне бдіння з чином Воздвиження Хреста Господнього

✙ Напередодні свята Воздвиження Чесного і Животворящего Хреста Господнього, 26 вересня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип очолив всенічне бдіння в Свято-Макаріївському кафедральному соборі Полтави. Його Високопреосвященству співслужили ключар Свято-Макаріївського собору протоієрей Миколай Довганич і соборне духовенство. Після великого славослів'я митрополит Филип звершив чин Воздвиження Хреста.

Чин Воздвиження Хреста є невід'ємною частиною богослужіння свята, він складається з п'ятикратного благословення Хрестом і піднесення його на чотири сторони світу: на схід, південь, захід, північ і знову на схід.

✙ У свято Воздвиження Чесного і Животворящего Хреста Господнього, 27 вересня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип очолив Божественну літургію у Хрестовоздвиженському жіночому монастирі міста Полтави. Цього дня відзначали 370-річчя з року заснування обителі. Його Високопреосвященству співслужили секретар єпархії протоієрей Михайл Волощук, прес-секретар єпархії протоієрей Миколай Довганич та клірики обителі.

За богослужінням молилася настоятелька монастиря ігуменя Матридія з сестрами обителі.

Піснеспіви Божественної літургії виконав архієрейський хор під керівництвом протоієрея Георгія Лінда.

За літургією було піднесено особливі молитви про припинення епідемії коронавірусу та про лікарів, які ведуть боротьбу за життя і здоров'я хворих.

Після запричасного вірша протоієрей Миколай Довганич звернувся до віруючих зі словом проповіді.

За старанні труди на благо Святої Церкви благодійники храму були нагороджені Архієрейськими грамотами.

По завершенні богослужіння Високопреосвященніший Владика привітав віруючих зі святом, а настоятельниці монастиря матінці Матридії вручив ігуменський жезл на знак видимого символу ігуменської влади, побажавши довго і ревно працювати на благо монастиря, насельниць і прихожан. Крім того, Владика привітав з 50-річним ювілеєм Юлію Лемешко.

Православні християни 27 вересня згадують дві події. У 326 році в Єрусалимі близько гори Голгофи був знайдений Хрест, на якому розп'яли Господа Ісуса Христа. А в VII столітті Животворящий Хрест було повернуто з Персії, де він перебував у полоні. Повернув його в Єрусалим грецький імператор Іраклій. Обидві події об'єднувало те, що Хрест перед народом воздвигали, тобто підіймали. При цьому направляли його на всі сторони світу по черзі, щоб люди могли вклонитися йому і розділити один з одним радість знайдення святині.

Святкування 370-річчя заснування Полтавського Хрестовоздвиженського жіночого монастиря

Єпархіальна хроніка

23 вересня, з благословення Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа, волонтери єпархіального відділу соціального служіння та благодійності (керівник протоієрей Андрій Сімон) відвідали людей, які особливо потребують турботи, уваги та допомоги. Це і скорботний пенсіонер, який тільки недавно втратив дорогу дружину, і багатодітна сім'я переселенців, яка щиро зраділа матеріальній допомозі та розраді з боку небайдужих полтавців. «Поспішайте робити добро!» — девіз наших волонтерів, які намагаються слідувати йому, які б складні виклики не кидало сучасне життя.

27 вересня, з благословення Високопреосвященнішого митрополита Пол-

тавського і Миргородського Филипа, на території Хрестовоздвиженського жіночого монастиря відбувся благодійний ярмарок на підтримку онкохворого Едуарда Лінда, рідного брата протоієрея Георгія, клірика Свято-Макаріївського кафедрального собору. Благодійний захід організували волонтери православного центру «Благо», що діє при відділі соціального служіння та благодійництва Полтавської єпархії. Усі отримані кошти перераховано на лікування хворого.

30 вересня — 2 жовтня, з благословення Ректора Полтавської Місіонерської Духовної семінарії Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа,

студенти 2 курсу Іконописної школи імені Порфирія Кавсокалівіта відвідали пам'ятки сакрального мистецтва міст Києва та Львова. Екскурсійну подорож очолили проректор з виховної роботи протоієрей Ростислав Денисюк і завідувач Іконописною школою Сергій Іванович Горбань. Екскурсійна група відвідала Національний заповідник «Софія Київська», Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, Архангело-Михайлівський Звиринецький монастир, Національний музей імені Андрія Шептицького та інші мистецькі заклади.

3 жовтня до Полтави прибули учасники велопробігу за мир в Україні, що стартував 29 вересня з благословення

Блаженнішого митрополита Київського і всієї України Онуфрія з Києва в Свято-Онуфрію. Від столичного храму святого Ярослава Мудрого (на Березняках) учасники проїхали близько 700 кілометрів і 5 жовтня прибули в пункт призначення — Успенську Свято-гірську Лавру. Їхній маршрут пролягав через Яготин, Мгар, Полтаву, Харків, Ізюм.

У велопробігу за мир взяли участь представники Києва, Кривого Рогу, Полтави, Рівного, Харкова, Чернігова та інших населених пунктів. Очолив групу ініціатор заходу протоієрей Петро Семащук, настоятель столичного храму преподобного Феодора Оsvяченого.

Нагадаємо, приход храму преподобного Феодора Оsvяченого організовує велопробі-

ги з Києва до Лавр Української Православної Церкви з 2016 року. Цього року пам'яництво Київ-Почаїв, яке мало відбутися в травні, через карантин було скасовано. Однак на початку червня отець Петро і ще двоє мирян здійснили подорож, яку називали «Почаївська стріла»: за 24 години вони проїхали на велосипедах 428 кілометрів, «з'єднавши» Почаївську та Києво-Печерську Лаври.

6 жовтня в місті Миргород Харківського національного університету Повітряних сил ім. І. Кожедуба Андрієм Роспотнюком. Він загинув в авіакатастрофі військово-транспортного літака Ан-26Ш, який 25 вересня виконував навчально-тренувальний політ

40-річний ювілей служіння в священному сані митрополита Филипа

✠ У день пам'яті великомученика Никити, 28 вересня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип молитовно відзначив 40-річний ювілей служіння у священному сані. Його Високопреосвященство очолив Божественну літургію в Хрестовоздвиженському жіночому монастирі міста Полтави. Його Високопреосвященству співслужили секретар єпархії протоієрей Михаїл Волощук, прес-секретар єпархії протоієрей Миколай Довганич, благочинні єпархіяльних округів і духовенство Полтавської єпархії.

За богослужінням молилися настоятельниця монастиря ігумення Матридія з сестрами, ігумення Нонна з сестрами Велико-Будищанського монастиря, ігумення Ангеліна з сестрами Горбанівської обителі.

Піснеспіви Божественної літургії виконав архієрейський хор під керівництвом протодиякона Георгія Лінда.

За богослужінням були піднесені посилені молитви про припинення епідемії коронавірусу і про лікарів, які

ведуть боротьбу за життя і здоров'я хворих.

На малому вході за старання служіння Церкви Божій митрополит Филип удостоїв кліриків єпархії церковних нагород.

Після запричасного вірша клірик монастиря ієрей Євгеній Петренко звернувся до віруючих зі словом проповіді.

По завершенні богослужіння благочинний Полтавського міського округу протоієрей Іоанн Корнієнко від імені духовенства і віруючих Полтавської єпархії привітав Високопреосвященнішого Владика з ювілеєм служіння у священному сані. У свою чергу Владика Филип подякував своїй пастві за привітання та благословив усіх.

День святих мучениць Віри, Надії, Любові і матері їхньої Софії

✠ У день пам'яті святих мучениць Віри, Надії, Любові і матері їхньої Софії, 30 вересня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип звершив Божественну літургію у церкві на честь цих святих мучениць міста Полтави. Його Високопреосвященству співслужили секретар єпархії протоієрей Михаїл Волощук, прес-секретар єпархії протоієрей Миколай Довганич, благочинний Полтавського міського округу протоієрей Іоанн Корнієнко, клірики храму та духовенство міста Полтави.

На малому вході за старання служіння Церкви Божій клірик Свято-Макаріївського кафедрального собору диякон Михаїл Костенко в річницю своєї дияконської хіротонії був нагороджений правом носіння камілавки.

За богослужінням були піднесені посилені молитви про припинення епідемії коронавірусу і про лікарів, які ведуть боротьбу за життя і здоров'я хворих.

Після запричасного вірша проповідував ключар храму протоієрей Сергій Касьяненко.

З благословення Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Онуфрія, за заслуги перед Українською Православною Церквою митрополит Филип нагородив Петра Андрійовича Шейка орденем преподобного Агапіта Печерського.

По завершенні богослужіння Високопреосвященніший Владика привітав парафіян з престольним святом і благословив усіх.

Різдво Пресвятої Богородиці

✠ У день свята Різдва Пресвятої Владичиці нашої Богородиці і Пріснодіви Марії, 21 вересня, віцекоректор Полтавської Місіонерської Духовної семінарії Преосвященний єпископ Новосанжарський Веніамін звершив Божественну літургію в храмі на честь Святої Трійці у селищі Нові Санжари. Його Преосвященству співслужили настоятель храму протоієрей Олексій Палінчак та викладач семінарії протодиякон Яков Прутян.

За богослужінням були піднесені посилені молитви про мир в Україні, про припинення епідемії коронавірусу і про лікарів, які ведуть боротьбу за життя і здоров'я хворих.

По завершенні Божественної літургії Преосвященний єпископ Веніамін звернувся до вірян зі словом проповіді та благословив усіх.

Свято Воздвиження Чесного і Животворящего Хреста Господнього

✠ У день свята Воздвиження Чесного і Животворящего Хреста Господнього, 27 вересня, віцекоректор Полтавської Місіонерської Духовної семінарії Преосвященний єпископ Новосанжарський Веніамін звершив Божественну літургію у Троїхсвятительському храмі семінарії у співслужінні викладачів у священному сані. За традицією місіонерської семінарії, тексти Святого Письма були прочитані церковнослов'янською і українською мовами.

Після читання Святого Євангелія проповідь виголосив викладач семінарії протоієрей Анатолій Боярчук.

За богослужінням були піднесені посилені молитви про мир в Україні і припинення епідемії коронавірусу та про лікарів, які ведуть боротьбу за життя і здоров'я хворих.

Після завершення літургії Архипастир привітав вірян зі святом Воздвиження Чесного і Животворящего Хреста Господнього та звернувся зі словом настанови.

Єпархіальна хроніка

і впав на відстані двох кілометрів від військового аеропорту Чугуєва на Харківщині.

З благословення Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа, чин відспівування загиблого звершив настоятель Іоанно-Богословського храму Миргорода протоієрей Петро Товстяк.

Андрій Роспотнюк, який лише місяць тому відсвяткував двадцять перший день народження, з дитинства уявляв себе військовим, мріяв захищати простори українського неба. Миргородська гімназія, Чугуївський військовий лицей, Харківський університет — навчаючись у цих закладах, Андрій виховував у собі сильні риси характеру та офіцерські чесноти, був відважним, людяним і спра-

ведливим. Близькі цінували його за доброту і відкритість, почуття гумору, щирість і гідність.

Полтавська єпархія висловлює щирі співчуття рідним і близьким спочилого курсанта та підносить посилені молитви за новопреставленого раба Божого Андрія.

9 жовтня, з благословення Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа, паломницький відділ Полтавської єпархії гостинно приймав паломницьку групу з Волині на чолі з архимандритом Іллею (Вишневським). Напередодні дня пам'яті святителя і чудотворця Афанасія Полтавського паломники завітали у Полтавський Хрестовоздвиженський монастир, у якому спочивають

мощі шанованого угодника Божого. Вклонившись чесним мощам великого святителя нашої землі та іншим святиням обителі, подорожуючі звершили молитви про мир в Україні та про припинення пандемії коронавірусу. Після цього гості мали змогу скуштувати теплий монастирський чай та солодощі.

Це паломництво — одна з череди багатьох подій, що свідчать про важливу для нас аксіому: звідки б не були православні люди — з Західної України чи зі Східної, їх об'єднує один Господь, одна віра, одна Церква.

13 жовтня, напередодні свята Покрова Пресвятої Владичиці нашої Богородиці у Свято-Троїцькому храмі селища Диканька відбулася зустріч

учнів Диканського НВК імені М. В. Гоголя з настоятелем Свято-Троїцького храму протоієреєм Євгеном Полтавцем. Отець Євген провів для учнів екскурсію, розповів про храм і його історію, а також про свято Покрова Пресвятої Богородиці. Діти були вдячні за чудову нагоду долучитися до історії та духовності у рідному місті.

14 жовтня, у день свята Покрова Пресвятої Богородиці та державного свята Дня захисника України, у Свято-Троїцькому храмі селища Диканька, з благословення Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа, був відправлений молебень про мир в Україні. Разом з настоятелем храму протоієреєм Євгеном Полтавцем парафіяни і вій-

сковослужбовці піднесли свої молитви за покійних і нині живих захисників України.

20 жовтня, з благословення Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа та на запрошення директора школи та сільського голови Анатолія Григоровича Трояна настоятель Свято-Успенського храму села Старі Санжари протоієрей Василій Антонь узяв участь у відкритті дитячого садка в селі Пристанційне Новосанжарського району. Отець Василій звершив молебень на початок доброї справи, благословив дітей та вихователів закладу, окропив усіх присутніх святою водою. Після спільної молитви священник звернувся до присутніх з радісними словами привітань.

Десять років від дня прославлення святителя Афанасія

✠ У день святкування десятиріччя від дня прославлення в лику святих святителя Афанасія (Вольховського), Полтавського чудотворця, 10 жовтня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип очолив Божественну літургію в Хрестовоздвиженському жіночому монастирі міста Полтави. Його Високопреосвященству співслужили секретар єпархії протоієрей Михайл Волощук, прес-секретар єпархії протоієрей Миколай Довганич, нащадок святителя Афанасія клірик Дніпропетровської єпархії протоієрей Георгій Вольховський та клірики обителі.

За богослужінням молилася настоятельниця монастиря ігумена Матридія з сестрами обителі.

Піснеспіви Божественної літургії виконав архієрейський хор під керуванням протоієрея-якона Георгія Лінда.

За богослужінням були піднесені посилені молитви про припинення епідемії коронавірусу і про лікарів, які ведуть боротьбу за життя і здоров'я хворих.

Після запричасного вірша проповідував протоієрей Георгій Вольховський.

Після відпусту Високопреосвященніший Владика прочитав молитву біля раки з мощами святителя Афанасія.

По завершенні богослужіння Його Високопреосвященство привітав віруючих зі святом та благословив усіх, а також привітав з днем тезоіменитства ігумена Афанасія (Бідного), побажав йому наслідувати свого небесного покровителя, удосконалюватися в чеснотах і вручив Богородичну просфору.

Віце-ректор Полтавської семінарії узяв участь у роботі XIX Всеукраїнської конференції Синодального молодіжного відділу УПЦ

✠ У селищі Лазурне на Херсонщині з 28 вересня по 2 жовтня, з благословення Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Онуфрія, була скликана XIX Всеукраїнська конференція голів і представників єпархіальних молодіжних відділів. Синодальний відділ УПЦ по роботі з молоддю вже дев'ятий рік поспіль збирає активних «молодіжних» діячів та священнослужителів, що працюють з молоддю в регіонах, для обміну досвідом.

Близько 80 учасників прибуло цього разу, переважна більшість із них на конференції вперше. Як зазначив у вітальному слові голова Синодального «молодіжного» відділу архієпископ Іона, головна мета форуму — налагодити зв'язок між єпархіями, сприяти обміну досвідом в успішних і дієвих проектах та ініціативах. Тож присутність такої кількості нових учасників безпосередньо сприяє виконанню цієї мети.

З благословення Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа, у форумі взяв участь віце-ректор Полтавської Місі-

онерської Духовної семінарії Преосвященний єпископ Новосанжарський Веніамін.

Під час урочистого відкриття після молебня на початок

доброї справи пролунали вітальні слова від митрополита Херсонського і Таврійського Іоанна, архієпископа Олександрійського та Світловодського

Боголепа, єпископа Новосанжарського Веніаміна.

Наступного робочого дня єпископ Веніамін у доповіді порушив проблему збільшення кількості самогубств, розкрив їх духовні причини та окреслив можливі шляхи допомоги людині у важкій життєвій ситуації. Представники Запорізької єпархії поділилися досвідом проведення єпархіальних змагань із гирьового спорту та змагань дитячо-юнацьких команд, що діють при місцевих парафіях. Потім пролунав виступ психолога, психотерапевта, завідувача кафедри психології та антропології Дніпровського медичного інституту протоієрея Тарасія Марченка «Психологічна допомога та душпастирство: співпраця і взаємний ресурс».

Форум завершився спільною Божественною літургією у Свято-Олексіївському храмі селища Лазурне.

Єпархіальна хроніка

Молилися разом з Блаженнішим

У неділю 11 жовтня, коли Свята Церква святкує пам'ять Собору преподобних отців Печерських, що в Ближніх печерах спочивають, група

паломників з Полтави відвідала святині Києва. Поїздка відбулася з благословення Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і

Миргородського Филипа. У Києво-Печерській Лаврі паломники молилися за Божественною літургією, яку очолив наш Предстоятель, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Онуфрій з сонмом архіпастирів.

Після цього полтавці відвідали інші монастирі столиці. У Введенському вклонилися Божій Матері перед Її чудотворною іконою «Зглянься на смирення» та преподобній Димитрі Київській перед її мощами. У Звіринецькому Архангело-Михайлівському помолилися в печерах XI століття. У Свято-Троїцькому Іонинському вклонилися преподобному Іоні Київському, нашому земляку, перед його мощами.

Втомлені тілом, але піднесені духом, паломники повер-

талися додому, дякуючи Богу, що сподобив побувати в таких святих місцях у день пам'яті преподобних отців Печерських.

Поїздка була організована Паломницьким відділом Полтавської єпархії. Долучайтеся до наших поїздок!

Разом буде цікаво!

Святкування на честь Горбанівської ікони Божої Матері

✠ У день святкування на честь Горбанівської ікони Божої Матері, 11 жовтня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип очолив Божественну літургію в Богородицькому Горбанівському жіночому монастирі під Полтавою. Його Високопреосвященству співслужили секретар єпархії протоієрей Михаїл Волощук, прес-секретар єпархії протоієрей Миколай Довганич, клірики обителі.

За богослужінням молилася настоятельниця ігуменія Ангеліна з сестрами монастиря.

Піснеспіви Божественної літургії виконував архієрейський хор під керівництвом протодиякона Георгія Лінда.

За богослужінням були піднесені посилені молитви про припинення епідемії коронавірусу і про лікарів, які ведуть боротьбу за життя і здоров'я хворих.

Після запричасного вірша проповідував протоієрей Миколай Довганич.

По завершенні Богослужіння Владика вручив ігуменський жезл настоятельці обителі ігумені Ангеліні (Дмитренко), побажавши їй докладати зусиль до розбудови монастиря, закликав прихожан молитися про ігуменю з сестрами, привітав віруючих зі святом та благословив усіх.

Многая літа!

✠ Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип 12 жовтня привітав співробітника Полтавського єпархіального управління диякона Михаїла Костенка з Днем народження і побажав йому здоров'я і благодаті Божої для праці на благо Святої Церкви.

Всенічне бдіння напередодні свята Покрова Пресвятої Богородиці

✠ Напередодні свята Покрова Пресвятої Богородиці, 13 жовтня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип очолив всенічне бдіння у Свято-Макаріївському кафедральному соборі Полтави. Його Високопреосвященству співслужили ключар Свято-Макаріївського собору протоієрей Миколай Довганич і соборне духовенство. Після полієлея Архіпастир помазав віруючих освяченим єлеєм.

Вічна пам'ять

В останню путь провели протоієрея Святослава Цигипала

✠ 9 жовтня 2020 року відійшов до Господа клірик Полтавської єпархії протоієрей Святослав Цигипало. У неділю 11 жовтня після Божественної літургії духовенством Миргородського округу на чолі з благочинним протоієреєм Іоанном Созанським у Вознесенському храмі села Комишня був звершений чин відспівування. Поховали спочилого священнослужителя на центральному кладовищі міста Миргорода.

Вічна пам'ять рабу Божому протоієрею Святославу!

Протоієрей Святослав Цигипало народився 21 червня 1964 року в селі Ридомиль Кременецького району Тернопільської області. Навчався в Почаївській духовній семінарії з 1990 по 1994 рік. 26 лютого 1995 року архієпископом Полтавським і Кременчуцьким Феодосієм висвячений у сан диякона, а 5 березня — у сан священника. З 1995 по 2001 рік був настоятелем Петропавлівського храму села Гоголеве Велико-

багачанського району; з 2001 по 2016 рік — настоятелем Свято-Вознесенського храму села Зуївці Миргородського району, а з 2006 року за сумісництвом — настоятелем Вознесенського храму села Комишня Миргородського району. У 2016 році за станом здоров'я був почислений за штат.

Свято Покрова Пресвятої Богородиці

✠ У день свята Покрова Пресвятої Владичиці нашої Богородиці і Приснодіви Марії, 14 жовтня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип очолив Божественну літургію у Свято-Миколаївському соборі міста Горішні Плавні. Його Високопреосвященству співслужили Преосвященний єпископ Новосанжарський Веніамін, благочинний Горішньоплавнівського округу протоієрей Георгій Граб, прес-секретар єпархії протоієрей Миколай Довганич і викладачі духовної школи в священному сані.

У цей день община Свято-Миколаївського собору відзначає 26-ту річницю з дня його освячення Блаженнішим Митрополитом Київським і всієї України Володимиром і святкує храмове свято Покровської церкви, яка зна-

ходиться на другому поверсі Духовно-просвітницького центру при Свято-Миколаївському Архієрейському подвір'ї.

За Божественною літургією Високопреосвященніший Владика звершив дияконську хіротонію студента заочного сектора Полтавської Місіонерської Духовної семінарії Ігоря Крита.

Співи Божественної літургії виконував студентський змішаний хор під керівництвом Олени Володимирівни Будим.

За богослужінням були піднесені посилені молитви про припинення епідемії коронавірусу і про лікарів, які ведуть боротьбу за життя і здоров'я хворих.

Після запричасного вірша проповідував протоієрей Анатолій Боярчук.

По закінченні богослужіння Владика привітав віруючих зі святом і благословив усіх.

«И призвав двенадцать учеников Своих, Он дал им власть над нечистыми духами, чтобы изгонять их и врачевать всякую болезнь и всякую немощь. Двенадцати же Апостолов имена суть сии: первый Симон, называемый Петром, и Андрей, брат его, Иаков Зеведеев и Иоанн, брат его, Филипп и Варфоломей, Фома и Матфей мытарь, Иаков Алфеев и Леввей, прозванный Фаддеем, Симон Кананит и Иуда Искарот, который и предал Его».

Евангелие от Матфея, 10:1–4

Галилейское море, или Генисаретское озеро, или Кинерет. Каждый день в половине шестого утра здесь к пристани причаливают лодки. Рыбаки, закинув сети ночью, на рассвете возвращаются с уловом — всё точно так же, как и две тысячи лет назад, если не считать одного маленького прибора: радара, который показывает, где в озере идут косяки рыбы. Там и закидывают сети. Во многих семьях в этих местах все мужчины — рыбаки, из поколения в поколение.

В начале I века такие же простые рыбаки, будущие апостолы, вдвоем по утрам разбирали свой лов. Это были братья: младший — Андрей, старший — Симон.

Большинство евреев в то время не имели фамилий. Так что полное имя Симона было Симон-бар-Иона, то есть — сын Ионин, Ионыч по-нашему. Он родился в Вифсаиде, там, где река Иордан впадала в Галилейское озеро.

По улочкам Вифсаиды, вслед за апостолами и Христом, можно пройти и сегодня. Сюда на раскопки съезжаются археологи со всего мира. А найден этот город был только в конце 60-х годов XX века, когда Израиль отвоевал Голанские высоты.

В 28 году нашей эры Симон-бар-Иона уже живет в другом прибрежном городке — Капернауме. Он женился и переехал в дом тещи. У него своя лодка, он рыбачит вместе с братом Андреем, дружит с рыбаками-соседями Иоанном и Иаковом Зеведеевыми.

Однажды, вернувшись из неудачного рейса, за всю ночь ничего не поймав, Симон с братом чинят сети на берегу. К ним в лодку заходит Иисус из Назарета, Он велит отчалить и закинуть сети снова. И вот от улова уже прорывается снасть и тонет лодка. Но Симон и Андрей даже не успевают порадоваться полученной прибыли, ведь уже в следующую минуту они навсегда оставят свой промысел, услышав слова Христа: «Идите за Мною, и Я сделаю вас ловцами человеков» (Мф. 4:19). С тех пор лодка Петра становится амвоном, с которого звучит слово Иисусово, а его скромный дом — пристанищем Христовым. Вот и подтверждение: «Придя в дом Петров, Иисус увидел тещу его, лежащую в горячке, и коснулся руки ее, и горячка оставила ее; и она встала и служила им» (Мф. 8:14–15).

В 1968 году археологи нашли в Капернауме фундамент синагоги I века — той самой, где проповедовал Христос. В тридцати метрах от нее были обнаружены остатки дома, который принадлежал рыбаку того времени. Его и стали называть «Домом апостола Петра». Ученые установили, что уже в конце I века именно в этом здании первые христиане собирались для совместной молитвы. Сейчас над этим местом воздвигнут католический храм. Когда в Евангелии говорится, что Христос был в доме, то это здесь, в доме Петра.

«Через несколько дней опять пришел Он в Капернаум; и слышно стало, что

Рембрандт Харменс ван Рейн «Апостол Петр», 1632 год

Он в доме. Тотчас собрались многие, так что уже и у дверей не было места; и Он говорил им слово. И пришли к Нему с расслабленным, которого несли четверо; и, не имея возможности приблизиться к Нему за многолюдством, раскрыли кровлю дома, где Он находился, и, прокопав ее, спустили постель, на которой лежал расслабленный. Иисус, видя веру их, говорит расслабленному: чадо! прощаются тебе грехи твои» (Мк. 2:1–5).

После встречи с Христом жизнь рыбака из Капернаума попадает на страницы Евангелия. Мы видим Симона человеком энергичным, порывистым, непостоянным. На первый взгляд кажется странным, что в общине последователей Христа именно он назначается первым среди равных. Но последующее вероисповедание Петра объясняет такой выбор Учителя.

«Иисус спрашивал учеников Своих: за кого люди почитают Меня, Сына Человеческого? Они сказали: одни за Иоанна Крестителя, другие за Илию, а иные за Иеремию, или за одного из пророков. Он говорит им: а вы за кого почитаете Меня? Симон же Петр, отвечая, сказал: Ты — Христос, Сын Бога Живого. Тогда Иисус сказал ему в ответ: блажен ты, Симон, сын Ионин, потому что не плоть и кровь открыли тебе это, но Отец Мой, Сущий на небесах; и Я говорю тебе: ты — Петр, и на сем камне Я создам Церковь Мою, и врата ада не одолеют ее; и дам тебе ключи Царства Небесного: и что свяжешь на земле, то будет связано на небесах, и что разрешишь на земле, то будет разрешено на небесах» (Мф. 16:13–19).

Однажды на Галилейском море подымается шторм и ученики Христа не могут переправиться к Нему на другой берег. И тогда Спаситель Сам идет к ним по воде.

«И ученики, увидев Его, идущего по морю, встревожились и говорили: это призрак; и от страха вскричали. Но Иисус тотчас заговорил с ними и сказал: ободритесь; это Я, не бойтесь. Петр сказал Ему в ответ: Господи! если это Ты, повели мне прийти к Тебе по воде. Он же

сказал: иди. И, выйдя из лодки, Петр пошел по воде, чтобы подойти к Иисусу, но, видя сильный ветер, испугался и, начав утопать, закричал: Господи! спаси меня. Иисус тотчас простер руку, поддержал его и говорит ему: маловерный! зачем ты усомнился?» (Мф. 14:26–31).

Удивительно, но сегодня мы можем своими глазами увидеть лодку, которая ходила по Галилейскому озеру во времена Христа. И кто знает, кого она перевозила? Ее обнаружили под слоем ила в 1986 году два рыбака из кибуца Гиносар, прогуливаясь по берегу. Тогда Галилейское озеро сильно обмелело. Исследования показали: лодка была сделана в I веке, то есть именно на такой лодке рыбаčili апостолы и проповедовал Христос.

Насыщение пятью хлебами пяти тысяч народа близ Вифсаиды весной 29 года для Христа — начало пути на Голгофу. Петр всегда рядом с Христом. Он видит, как Иисус воскресил девочку и Лазаря, становится свидетелем Его Преображения на горе Фавор. После торжественного Входа в Иерусалим Христос, словно заговорщиков, отправляет Петра и Иоанна приготовить дом для Пасхальной трапезы. На Тайной вечери Петр горячо клянется идти за Учителем и в тюрьму, и на смерть, а в ответ Иисус с горечью предсказывает его отступление: «Истинно говорю тебе, что в эту ночь, прежде нежели пропоет петух, трижды отречешься от Меня. Говорит Ему Петр: хотя бы надлежало мне и умереть с Тобою, не отрекусь от Тебя. Подобное говорили и все ученики» (Мф. 26:34–35).

После Тайной вечери, перейдя долину Кедрон, Иисус с учениками приходит в Гефсиманский сад. Именно здесь, под маслинами, обычно ночевали пришедшие на праздник в Иерусалим жители Галилеи.

«Пришли в селение, называемое Гефсимания; и Он сказал ученикам Своим: посидите здесь, пока Я помолюсь. И взял с Собой Петра, Иакова и Иоанна; и начал ужасаться и тосковать. И сказал им: душа Моя скорбит смертельно; по-

будьте здесь и бодрствуйте. И, отойдя немного, пал на землю и молился, чтобы, если возможно, миновал Его час сей; и говорил: Авва Отче! всё возможно Тебе; пронеси чашу сию мимо Меня; но не чего Я хочу, а чего Ты. Возвращается и находит их спящими, и говорит Петру: Симон! ты спишь? не мог ты бодрствовать один час? Бодрствуйте и молитесь, чтобы не впасть в искушение: дух бодр, плоть же немощна. И, опять отойдя, молился, сказав то же слово. И, возвратившись, опять нашел их спящими, ибо глаза у них отяжелели, и они не знали, что Ему отвечать. И приходит в третий раз и говорит им: вы всё еще спите и почитаете? Конечно, пришел час: вот, предается Сын Человеческий в руки грешников. Встаньте, пойдем; вот, приблизился предающий Меня. И тотчас, как Он еще говорил, приходит Иуда, один из Двенадцати, и с ним множество народа с мечами и колющими, от первосвященников и книжников и старейшин. Предающий же Его дал им знак, сказав: Кого я поцелую, Тот и есть, возьмите Его и ведите осторожно. И, придя, тотчас подошел к Нему и говорит: Равви! Равви! и поцеловал Его. А они возложили на Него руки свои и взяли Его» (Мк. 14:32–46).

Христа уводят в дом первосвященника, и только некоторые ученики следуют за ним. Петр остается у ворот во дворе, и здесь наступает минута, когда он в страхе отступает и отрекается от Учителя.

«И подошла к нему одна служанка и сказала: и ты был с Иисусом Галилеянином. Но он отрекся перед всеми, сказав: не знаю, что ты говоришь. Когда же он выходил за ворота, увидела его другая, и говорит бывшим там: и этот был с Иисусом Назореєм. И он опять отрекся с клятвой, что не знает Сего Человека. Немного спустя подошли стоявшие там и сказали Петру: точно и ты из них, ибо и речь твоя обличает тебя. Тогда он начал клясться и божиться, что не знает Сего Человека. И вдруг запел петух. И вспомнил Петр слово, сказанное ему Иисусом: “прежде нежели пропоет петух, трижды отречешься от Меня”. И, выйдя вон, плакал горько» (Мф. 26:69–75).

Услышав крик петуха, Петр уходит во мглу, заливаясь слезами, чтобы появиться только в Пасхальное утро.

Две недели спустя Симон-Петр с друзьями возвращается в Капернаум и рассказывает невероятное: ему явился Христос, Он теперь снова с ними — со Своими учениками, садится за стол, преломляет хлеб. И пусть Петр оказался слаб и малодушен, но он прощен, и ему снова вручаются «ключи Царства» со словами: «Паси агнцев Моих!» (Ин. 21:15).

«Симон, ты любишь Меня?» — спросил Иисус у Петра трижды и ни разу не напомнил, что тот Его предал. Это урок от Бога для всех нас! Если мы слабые и грешные, это не значит, что надо валяться в грязи. Достаточно сказать: «Господи, я человек! Подними меня!» В этом — весь Петр!

Через месяц после распятия Христа в Иерусалиме всё спокойно. Понтий Пилат сразу же после Пасхи вернулся в Кесарию. Первосвященник Каиафа уверен, что с очередным мессианским движением покончено. Но один квартал в западной части Иерусалима живет особой жизнью, как большая семья, имеющая одно сердце и одну душу. Здесь поселились Петр и другие ученики: больше ста галилеян — первая христианская община.

Начале лета вся Иудея празднует Шавуот — Пятидесятницу. Апостолы в этот день сообща молятся в доме собраний, и внезапно их словно пронзает небесный огонь, осеняют языки пламени. Так происходит Схождение Духа Святого, обещанное Христом. После этого простой рыбак Петр впервые произносит речь в столице Израиля. Он говорит о Воскресении Христа и призывает всех

Юлиус Шнорр фон Карольсфельд «Исцеление хромого Петром и Иоанном»

к покаянию: «Итак, твердо знай, весь дом Израилев, что Бог соделал Господом и Христом Сего Иисуса, Которого вы распяли» (Деян. 2:36).

Сила его слов так велика, что толпы людей тут же устремляются к Силоамскому водохранилищу и принимают Крещение. К вечеру неофитов будет уже три тысячи. Еще больше шума наделает в городе молва о том, что апостол Петр исцеляет больных.

«Петр и Иоанн шли вместе в храм в час молитвы девятый. И был человек, хромым от чрева матери его, которого носили и сажали каждый день при дверях храма, называемых Красными, просить милостыни у входящих в храм. Он, увидев Петра и Иоанна перед входом в храм, просил у них милостыни. Петр с Иоанном, всмотревшись в него, сказал: взгляни на нас. И он пристально смотрел на них, надеясь получить от них что-нибудь. Но Петр сказал: серебра и золота нет у меня; а что имею, то даю тебе: во имя Иисуса Христа Назорея встань и ходи. И, взяв его за правую руку, поднял; и вдруг укрепились его ступни и колени, и, вскочив, стал, и начал ходить, и вошел с ними в храм, ходя и скача и хваля Бога» (Деян. 3:1–8).

Власти с беспокойством осознают, что повторяется история Иисуса Назарянина. Нужно действовать без промедления. Первосвященник приказывает взять под стражу Петра и Иоанна, они будут наказаны тридцатью девятью ударами бича.

К тому времени уже складываются общины во многих городах Иудеи. И апостолы регулярно посещают эти новые Церкви. Около 40 года Петр отправляется по Палестинскому побережью, обходя их все. В город Яффа (Иоппия) ему приходится спешить по срочному призыву местной христианской общины. Ее единственная благодетельница Тавифа умерла. Здесь Петр совершает непостижимое — воскрешает праведную Тавифу.

«В Иоппии находилась одна ученица, именем Тавифа, что значит: “серна”; она была исполнена добрых дел и творила много милостынь. Случилось в те дни, что она занемогла и умерла. Ее омыли и

положили в горнице. А как Лидда была близ Иоппии, то ученики, услышав, что Петр находится там, послали к нему двух человек просить, чтобы он не замедлил прийти к ним. Петр, встав, пошел с ними; и когда он прибыл, ввели его в горницу, и все вдовы со слезами предстали перед ним, показывая рубашки и платья, какие делала Серна, живя с ними. Петр выслал всех вон и, преклонив колени, помолился, и, обратившись к телу, сказал: Тавифа! встань. И она открыла глаза свои и, увидев Петра, села. Он, подав ей руку, поднял ее и, призвав святых и вдовиц, поставил ее перед ними живою. Это сделалось известным по всей Иоппии, и многие уверовали в Господа. И довольно дней пробыл он в Иоппии у некоторого Симона кожевника» (Деян. 9:36–43).

В Яффе паломники до сих пор приходят к тому месту, где стоял дом кожевника, в котором останавливался апостол Петр. Теперь здесь — маяк. Однажды, отдыхая на крыше этого дома, Петр увидел некое видение, которое указывало на то, что Бог хочет, чтобы Церковь приняла в свое лоно не только иудеев, но и язычников.

«На другой день, когда они шли и приближались к городу, Петр около шестого часа вззошел на верх дома помолиться. И почувствовал он голод, и хотел есть. Между тем, как приготовляли, он пришел в исступление и видит отверстое небо и сходящий к нему некий сосуд, как бы большое полотно, привязанное за четыре угла и опускаемое на землю; в нём находились всякие четвероногие земные, звери, пресмыкающиеся и птицы небесные. И был глас к нему: встань, Петр, заколи и ешь. Но Петр сказал: нет, Господи, я никогда не ел ничего скверного или нечистого. Тогда в другой раз был глас к нему: что Бог очистил, того ты не почитай нечистым. Это было трижды, и сосуд опять поднялся на небо» (Деян. 10:9–16).

Именно после этого видения Петр отправляется в Кесарию, резиденцию прокуратора, — приморский город с множеством языческих статуй и имперских эмблем. Там Петр крестит командира привилегированной итальянской когорты центуриона Корнилия вместе со всей

семьей и гостит у него несколько дней, забыв обо всех условностях, запрещающих иудею разделять кров и трапезу с язычниками.

Внук Ирода Великого Ирод Агриппа в 42 году начинает преследование первых христиан. Иаков Зеведеев казнен, Петр снова заключен в темницу. Ночью, накануне суда, непостижимым образом ему удается избавиться от железных цепей и выйти из тюрьмы.

Из Иерусалима Петр отправляется с проповедью Евангелия по берегам Средиземного моря. Он обходит всю Палестину, Малую Азию и Сирию с Благой Вестью. Рукополагает епископов новых Церквей. Потом, согласно некоторым преданиям, проповедует в Египте, Греции и Испании. И, наконец, он приходит в столицу всего цивилизованного мира — в Рим. В Риме до сих пор сохранилась Аппиева дорога, которая была построена за двести пятьдесят лет до Христа. Именно этой дорогой вошел в город апостол Петр.

Рим тогда был центром мира, и проповедовать в Риме означало распространять христианство по всему миру. Римляне хотели, чтобы все народы, покоренные ими, мирно сосуществовали. Представители разных народов приносили сюда своих идолов и чувствовали себя здесь как дома. И все религии мира были представлены здесь. Но возникла проблема с христианами и иудеями, потому что они молились только Единому Невидимому Богу и совсем не признавали идолов. А потому римляне обвиняли их в атеизме.

В 64 году император Нерон начал первые гонения на христиан. Поводом послужил великий пожар: шесть дней горел Рим, за это время пострадало десять из четырнадцати городских районов. Большая часть населения Рима буквально за неделю осталась без жилья, имущества, средств к существованию. Люди, доведенные до края отчаяния, стали задавать вопросы себе и друг другу: кто виноват в нашей беде? Чтобы отвлечь от себя подозрения и гнев толпы, Нерон обвинил в поджоге христиан. Таким образом, он инициировал страшные гонения на христиан, которые будут продолжаться на протяжении трехсот лет.

В то время христианская община в Риме становилась всё меньше и меньше. Здесь же тогда находился и ее основатель — апостол Петр. Согласно римским преданиям, на его глазах была предана мученической смерти его супруга и своими глазами он видел мученичество своей дочери.

И тогда христиане попросили Петра покинуть Рим. Им очень хотелось, чтобы свидетель проповеди Христа остался жив. Согласно преданию, выходя из города, на Аппиевой дороге Петр увидел идущего ему навстречу Христа и спросил Его: «Quo vadis, Domine?», что в переводе с латинского означает: «Куда ты идешь, Господи?» И услышал ответ: «В Рим, чтобы снова быть распятым!» И Петр понял, что ему не следует бежать от смерти. Он вернулся и был распят.

Перед казнью апостол содержится в Мамертинской тюрьме, сохранившейся до наших дней. Археологами доказано, что она была построена в VII веке до нашей эры римским царем Анком Марцием. В римском праве не было предусмотрено тюремное наказание. Поэтому в темнице содержались только узники, приговоренные к смертной казни либо ожидавшие суда.

Земная жизнь апостола Петра закончилась распятием на перевернутом кресте вниз головой. Он считал себя недостойным умереть смертью своего Господа.

Петра похоронили на кладбище вблизи цирка Нерона. Через десяток лет участок с могилой апостола выкупила община верующих и построила вокруг нее стену. Это место стало священным для всех последующих поколений христиан. Считается, что именно на нём в XVI веке и был возведен собор святого Петра — самый большой христианский храм в мире.

Только в 1939 году археологи попали в Святое святых — к гробнице апостола в основании собора. Раскопки тогда начинались для того, чтобы установить саркофаг папы Пия XI. Во время этих работ случайно наткнулись на остатки какого-то древнего мавзолея. Это были руины той самой стены, которую возвели христиане вокруг могилы апостола Петра еще во II веке. С этого момента раскопки велись в глубочайшей тайне в течение десяти лет.

В самой глубокой нише нашли человеческие останки. Знаки почитания этой могилы с самых первых веков позволили предположить, что это, скорее всего, и есть мощи апостола Петра. Археологи установили, что найденные кости принадлежат мужчине, жившему в I веке и умершему примерно в возрасте семидесяти лет. Всё сходилось. По останкам антропологи смогли определить, что Петр был коренастым, мускулистым мужчиной, ростом примерно один метр и шестьдесят два сантиметра.

В 1968 году папа Павел VI объявил, что согласно исследованиям ученых найдена могила апостола Петра — первого епископа Римской Церкви.

Именно Петр, простой рыбак из галилейской деревни, стал первым главой Церкви Христовой на земле. То, что Благою Вестью нес такой бесправный человек из низшего сословия, убеждало первых христиан: сила, которая действовала в нём, — не человеческая, а Божественная. Именно поэтому новая религия имела удивительный успех и так быстро распространялась. Петр был, как и каждый из нас, слабым человеком. А Бог всегда избирает слабых, чтобы показать Свою силу.

Петр стал тем камнем, на котором строилась и до сих пор стоит Христианская Церковь. Сегодня она насчитывает около двух миллиардов верующих — почти треть населения нашей планеты.

Подготовил игумен Афанасий (Бедный)

Був такий полк

Спогади про Зведений полк Полтавського тракторного училища

Нещодавно до фондів Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського надійшли матеріали, які розповідають про подвиг курсантів Зведеного полку Полтавського тракторного училища в роки Другої світової війни.

Історія створення Полтавського тракторного училища бере початок із літа 1936 року. За наказом Народного комісара оборони, у місті Сизрань була сформована школа автомобільних техніків. Через півроку її перевели в Ярославль і реорганізували у військове автомобільне училище, а наступного року училище перевели до Полтави. З кінця 1938 року заклад почав готувати лейтенантів. У грудні 1940 року він став називатися Полтавським тракторним училищем (ПТУ). Воно готувало військових техніків другого рангу для автотракторних частин. Начальником був призначений полковник С. П. Садовський.

У 1941 році близько половини хлопців, які закінчували тоді 10-й клас, ставали курсантами саме військових училищ. І не випадково. Це був час, коли фашистська Німеччина захопила мало не половину Європи. У повітрі все відчутніше пахло порохом.

На світанку 22 червня 1941 року в долю людей, як вихор, увірвалася війна. Ворог стрімко просувався вглиб нашої країни. На окремих ділянках фронту він прорвався до Дніпра. Склалося загрозливе і важке становище.

На початку серпня командування південно-західного напрямку наказало начальнику Полтавського тракторного училища полковнику С. П. Садовському створити Зведений полк із складу училища і частин гарнізону. Його командування і штаб були укомплектовані за рахунок командного і викладацького складу Полтавського тракторного училища.

До нового з'єднання ввійшли дві роти курсантів училища, а також курсанти окремого запасного тракторного батальйону. В основному це були бригадири і механізатори тракторних бригад, працівники машинно-тракторних станцій і колгоспів та радгоспів Полтавщини. Очолив полк командир курсантського батальйону училища полковник І. А. Черенков. Усього в полку було близько 2500 осіб.

5 серпня 1941 року було закінчено формування з'єднання, а вже 6 серпня новобранці прибули на станцію Кобеляки, щоб звідти зробити 50-кілометровий перехід до Кишеньки Правобережної.

7 серпня Зведений полк ПТУ зайняв оборону на лівому березі Дніпра від Келеберди до Орлика, довжиною 60 км.

«Ніхто не міг повірити, — згадував командир полку полковник І. А. Черенков, — що полк захищався на такій широкій ділянці фронту. Ми два тижні утримували зайняту ділянку, відбивали спробу фашистів нанести раптові удари по переправі через Дніпро.

Сміливо і мужньо діяли розвідники третього батальйону. В районі села Мішурін Ріг вони спалили кілька бронемашин, захопили штандарт німецького полку. Курсантам допомагали мешканці навколишніх сіл. Вони привозили продукти, повідомляли про просування ворога, переправляли воїнів через Дніпро, організовували винищувальні загони, вели боротьбу з невеликими ворожими групами. Кілька разів нам на допомогу приходили кораблі Дніпровської військової флотилії».

19 серпня, коли підійшли резерви, полк було перекинуто під Кременчук, а згодом — під Дніпропетровськ (нині місто Дніпро). Під Кременчуком і Крюковом Зведений полк отримав перше бойове хрещення.

У цей час склалася критична ситуація під Дніпропетровськом — 23 вересня ворог захопив місто. Зведений полк зайняв оборону в районі радгоспу «Нижньодніпровськ».

За спогадами генерал-майора у відставці Г. А. Костроміна, гітлерівці вели сильний кулеметний і мінометний вогонь. Курсанти били по ворогу з усіх видів зброї. Згодом, увечері, прийшов наказ атакувати ворога в селищі Ключко, продовжуючи наступ у напрямку залізничного мосту, вибити ворога і захопити місто Нижньодніпровськ. «Багатох ми втратили в ту ніч, — згадував Георгій Андрійович, — завдання виконати допомогли нам курсанти Дніпропетровського артучилища». Начальник штабу полку полковник у відставці М. С. Фрідман уже після війни згадував обставини: «Нічна

атака була стрімкою. Фашисти розгубилися і почали відступати. Курсанти просувалися далі. Не вистачало зброї і боеприпасів, і ми почали добувати все це у самих німців. Організовували спецгрупи бійців, які в нічний час здійснювали вилазки і рейди в тил ворога, нападали на склади, підрозділи охорони, приносили в полк автомати, кулемети і гранати. В цих групах відчайдушно діяли курсанти-розвідники Лазоренко, Петренко, Єфремов та інші».

Наступ ворога наростав. Фашисти вводили в бій на Нижньодніпровському плацдармі нові танкові і піхотні частини. При підтримці артилерії

й авіації вони призупинили наступ курсантів і прикордонників, які просувалися до Дніпра. Однак за добу полтавці і дніпропетровці знову пішли в атаку. Впродовж дня на вулицях Нижньодніпровська тривали кровопролитні бої. Лише ввечері, перегрупвавши сили, курсанти ввірвалися у місто. Вони мали намір підірвати і спалити мости. Хоробро билися на вулицях Нижньодніпровська полтавці. Будучи пораненим, узяв на себе командування взводом курсант-розвідник Є. Буденко. Стікаючи кров'ю, ротний санітар П. Карпенко відкопав засипані землем бійців і доставив їх у медсанбат.

Вранці 29 серпня ворог відкрив шквальний вогонь. Почалася атака. Місцями гітлерівці впритул підібралися до окопів полтавців. Але наші бійці чинили такий опір, що ворог під прикриттям вогню артилерії став відступати.

У цьому бою полк поніс великі втрати. Залишилася в живих половина особового складу. Загинули і комбат майор Ф. В. Шубний, і воєнтехнік другого рангу Г. М. Блещунов.

Стояли спекотні дні. Бійців мучила спрага. Ситуація ставала все більш критичною. Курсанти роти намагалися вирити окопи, однак піщаний ґрунт дозволяв облаштувати лише стрілецькі поглиблення.

30–31 серпня Зведеному полку довелося витримати бої на околиці міста проти нових сил ворога. Тут героїчно загинув другий командир батальйону капітан М. М. Трохименко. Був тяжко поранений полковник І. А. Черенков. Але ті, хто залишилися живими, продовжували відбивати навалу ворога.

Тільки в ніч на 1 вересня, коли на допомогу прийшла 256-та стрілецька дивізія з Запоріжжя, Зведений полк ПТУ відійшов до радгоспу «Нижньодніпровський» на відпочинок. Однак перепочити не вдалося — німці прорвали оборону. Перекрити наступ німців не було можливості. В цей час командування знову послало в бій курсантів, які, при підтримці артилерії і танків, контратакували ворога, примусили його відступити.

Учасник боїв старший сержант Н. С. Косоруков у ті дні вів щоденник, у якому записав: «Найбільш важким був бій 3 вересня. Німці підтягнули свої резерви і пішли в наступ. Більше години вони бомбардували з повітря позиції курсантів, над якими нависли хмари пилу і піску. Засипались окопи, траншеї. Багато курсантів були заживо поховані в нижньодніпровських пісках. Доводилося, щоб врятувати, відкопувати один одного. Пісок забивав затвори кулеметів, самозарядних гвинтівків. Іншої ж зброї не було. І коли пил і дим уляглися, бійці побачили ланцюг фашистів, що рухався. Ворог перекинув сюди механізовану дивізію “Вікінг”, яка повела психічну атаку. П’яні фашистські головорізи йшли під прикриттям танків».

У ніч на 4 вересня полк передав позиції щойно прибулій 169-й стрілецькій дивізії, а сам знову був виведений до радгоспу «Нижньодніпровський».

Після запеклих боїв у полку залишилося дуже мало курсантів. Батальйони об’єднали в роти, а роти в зводи. Командування полком прийняв капітан М. С. Фрідман, який замінив пораненого підполковника Каневського.

Але відпочити знову не довелося. На світанку 4 вересня ворог прорвав оборону і наніс сильний удар по стрілецькій дивізії.

При підтримці кількох танків, на межі фізичних можливостей, курсанти кинулися на німців і знову загнали їх у місто. Ці страшні «гойдалки» діяли ще протягом декількох днів, забираючи людські життя. Неодноразово полтавці кидалися в атаку, їх підтримували артилерія, бронепоезд. Проте сили були нерівні.

Курсант Л. А. Цегельников згадував: «Тут захищалася 198-ма піхотна дивізія ворога. Прорвати її оборону не було сили. Наступальні можливості полку були вичерпані. В строю залишилися близько сотні активних штиків».

14 вересня червоноармійців вивели з бою і залишили в Новомосковську на відпочинок. Туди не долітали снаряди, але німці і тут жорстоко їх відбюбили. Того ж дня, як згадував Л. А. Цегельников, полк отримав наказ прибути до Полтави: «15 вересня ми в Полтаві. Бої йдуть на підступах до міста. Загін курсантів перекинули в село Мачухи для затримки танків ворога. Німці ніби хотіли добити полк. І знову у нас втрати».

Протягом 2–16 вересня 1941 року в оборонних боях полк втратив близько 1500 своїх товаришів. 16 вересня його розформували. Солдатів перевели у військові частини діючої армії, а курсанти і викладачі повинні були повернутися в училище, яке в цей час було евакуйовано на Кавказ, до П’ятигорська, для продовження навчання.

У П’ятигорську Полтавське тракторне училище готувало військових техніків для артилерійських частин. Дні напруженого навчання переривалися частими тривогами. Фронт наближався до підніжжя Кавказу. Проводячи важкі стримуючі бої проти гітлерівців, наші війська вимушені були відступати.

Липневого дня 1942 року в училищі пролунав сигнал тривоги: на одній із ділянок фронту утворилося тяжке становище. «Ворог прорвав оборону наших військ, — згадував учасник боїв за П’ятигорськ Б. Кирилов, — і просунувся далеко вперед. Необхідно було будь-що зупинити його. Це доручили бойовому загонову училища під командуванням полковника Каневського.

За годину загін із 800 курсантів був у дорозі. Попереду на бортовій автомашині з встановленим на ній кулеметом рухався взвод під командуванням старшого лейтенанта Діброва. До болю в очах вдивлялися курсанти в гори, вкриті густим лісом. Їм наказано було зайняти оборону в районі міста Георгіївська».

Суцільної лінії оборони на той час не було. Користуючись цим, взвод Діброва часто виїжджав на розвідку в глибокий тил фашистів і наносив відчутні удари по механізованих колонах ворога. Під час однієї з таких вилазок розвідувальний взвод виявив сильний механізований загін, що, розтягнувшись майже на кілометр, рухався їм назустріч. Пропустивши танки, розвідники відкрили нищівний вогонь по мотоциклістах та бронетранспортерах. Не один гітлерівець знайшов смерть від куль курсантів.

Через кілька днів взвод Діброва знову відправився в розвідку в бік Георгіївська. Раптом у небі з’явився фашистський літак. Помітивши автомобіль, в якому рухалися розвідники, він обстріляв їх, але курсанти не розгубилися: поки літак робив розворот, вони швидко замаскували машину. І при наближенні фашистського льотчика відкрили вогонь по ньому з ручного кулемета. Літак загорівся і неподалік вибухнув. У цьому бою був смертельно поранений командир взводу Діброва. Дорогою до медсанбату він помер на руках курсанта А. Колісника.

9 серпня 1942 року німці, обійшовши з заходу місто Мінеральні Води, ринулися на П’ятигорськ. З відбірними частинами 3-ї танкової дивізії фашистів вступили в бій курсанти застави. Билися мужньо і стійко. Однак стримати переважуючі сили ворога не змогли. Окремі підрозділи противника прорвалися у місто. Особливо запеклого характеру набув бій у районі міської комендатури. Взвод курсантів, яким командував лейтенант Н. Дворак, у рукопашному бою знищив понад два десятки гітлерівців. До останнього патрону билися на горі Машук 15 курсантів під командуванням лейтенанта В. Дубовика.

Кілька разів ходили в атаку і курсанти старшого лейтенанта П. Дайнеки. У нерівній сутичці вони зуміли вибити ворога з верхньої частини міста. Мужньо билися старші лейтенанти П. Вдовченко та Х. Фульфін, курсанти Г. Заяць, П. Ігнатенко, П. Тумасов.

Не вистачало боеприпасів. Кількісно переважали німці в озброєнні, техніці та особовому складі. І в ніч на 10 серпня 1942 року довелося відступити. Прагнення знову повернутися до П’ятигорська, вибити з нього ворога не полишало курсантів Полтавського училища. Командування училища розробило план наступу на місто. Щоби він був раптовим і викликав у німців паніку, вирішили створити рейдову групу. До її складу ввійшли добровольці під командуванням лейтенанта Г. Пестова. Група з семи курсантів на тракторі прорвалася через німецькі застави і пости, розташовані на околиці П’ятигорська, і рушила до центру міста. Зав’язався шалений бій. Вогонь наших кулеметів і автоматів був настільки сильним, що ворог на деякий час розгубився. Цим і скористалися основні сили училища, приступивши до форсування річки Підкумок, що перекривала шлях до міста.

Отямившись від несподіваного удару, німці посилили вогонь. Назустріч трактору, що наближався до мосту для з’єднання з загоном курсантів, пішли танки ворога. Першим снарядом була пробита гусениця трактора, другий влучив у кабінку. У цьому бою загинув вихованець училища Г. Пестов.

Загін полтавця Ф. Сегалія входив до складу 535-го Гвардійського стрілецького полку другої Гвардійської стрілецької дивізії, яка вела бої в горах Кабардино-Балкарії. Його завданням було затримати просування ворога і не допустити його наступу на місто Нальчик. У запеклих боях полтавці нанесли ворогу значних втрат.

Ще важчі випробування чекали полтавських курсантів у наступних боях за висоту 910. Нелегко дісталася тоді перемога. Але в результаті боїв 29 серпня 1942 року гітлерівці були вибиті з висоти, а на правому березі річки Баксан був ліквідований їхній плацдарм.

Більше місяця курсантський загін разом із військовими частинами Таманської дивізії вів бої за Північний Кавказ. Кілька десятків курсантів назавжди залишилися там, ціною свого життя не пропустивши фашистську армію до бакинської нафти.

Мужність і відвагу проявили в боях за Кавказ вихованці училища — уродженці міста Полтави Н. Кривенко, М. Козлов, Н. Заворотило, І. Лисенко та ін. Медаллю «За відвагу» посмертно був нагороджений командир курсантського відділення молодший сержант А. Коркішко. До війни він працював у Полтаві інструктором фізкультури і спорту, був гарним футболістом, успішно захищав честь збірних команд міста й училища. В боях за висоту він особисто знищив більше десятка фашистів,

а в нічному штурмі загинув. Імена А. Коркішка і 19 інших полтавських курсантів увічнені на мармуровій плиті братської могили у парку Баксанської ГЕС Кабардино-Балкарії.

На початку вересня 1942 року курсантів змінили резервні частини діючої армії. Училище евакуювали до міста Іюлотань, а пізніше — до міста Мари в Туркменії, де воно стало називатися Полтавським танковим училищем. 31 листопада училище почало готувати лейтенантів-танкістів Т-34.

Один із випускників і безпосередній учасник подій А. Ф. Колісник згадував: «Скільки було урочистостей, коли вперше одягнули лейтенантську форму! Кожний рвався на фронт. Та перш ніж виїхати в діючу армію, лейтенантів командували на Челябінський тракторний завод, який випускав тоді танки. Тривалий час вони працювали у цехах заводу, детально вивчали матеріальну частину, тренувалися на танкодромі».

А далі — фронти, фронти, фронти...

У серпні 1944 року училище було переведено до міста Олександрії Кіровоградської області, за рік — до Кіровограда (нині — Кропивницький). У серпні 1946 року воно вже називалося Полтавським танково-технічним училищем і готувало танкових техніків для армії.

Відповідно до Директиви Генерального штабу від 21 лютого 1947 року № 1/461267 училище було розформовано.

Полтавське училище зробило значний внесок у справу підготовки технічних і командних кадрів для армії. За десять років у ньому було підготовлено близько 3000 військових техніків для автомобільних, тракторних і танкових частин та 3500 командирів танкових підрозділів.

Документи, що стосуються історії училища і полку та подвигу полтавців — вихованців Полтавського тракторного (танкового) училища в роки Другої світової війни, вдалося отримати від пошуковців середньої школи № 3 в Полтаві, які 1979 року створили у своєму навчальному закладі музей бойової слави Полтавського танкового училища та Зведеного полку. У створенні музею їм сприяли Андрій Михайлович Ульяновченко — колишній курсант Полтавського тракторного училища, а також близько 60 інших ветеранів — вихованців закладу, які передали до шкільного музею майже 5000 різних документів (пожовклі від часу сторінки військових газет, потерті фронтові листи-трикутники, фотографії, понад 200 листів від рідних і близьких ветеранів, спогади та інші безцінні реліквії). Однак до фондів краєзнавчого музею попали лише деякі спогади, світліни та газетні публікації. Решту унікальних матеріалів, на жаль, було втрачено під час ліквідації шкільного музею.

Валентина Берзой, старший науковий співробітник Полтавського краєзнавчого музею ім. Василя Кричевського

Щороку 23 вересня Полтава згадує своїх визволителів — воїнів Радянської армії. До Вічного вогню приходять вдячні городяни, можновладці, духовенство і, звичайно ж, ветерани Великої Вітчизняної війни. Радість Перемоги настільки велика, що і через десятиліття її відгомін залишається у серцях. Як перемога життя над смертю, як іскра одвічності.

Ветеранів тепер приходиться все менше і менше — тих, кому судилося відвоювати рідну землю, першими вдихнути повітря Перемоги. Багато воїнів полягли ще на тих вогняних рубежах. Багато залишилися з нами і від десятиліття до десятиліття несли новим поколінням правду про Велику війну. Тепер їх дуже мало — закінчується земна путь сивочолих переможців. Природний хід подій не зупинити. І нам ще прийдеється повною мірою усвідомити, якою великою є втрата цих людей і для родин ветеранів, і для суспільства в цілому. Ніщо не замінить людині живого спілкування. Аксиома. Ані книга, ані фільм не замінить... Ми потребуємо їхнього неймовірного досвіду: що бачили, кого почули, як відреагували. Врешті, ми потребуємо теплопоглядів віч-на-віч, хрипливато-старечого голосу, скупі сльози. Які ж вони рідні! Нам потрібно багато про що запитати. І відповісти на наші запитання можуть тільки вони. Бо побували «ТАМ».

Але тепер їх зовсім мало, вони немічні... І можливо, самі хотіли б зараз поставити запитання онукам, правнукам: не забудете нас? Щоб пам'ятати, потрібно знати. Але яким має бути це знання? Здається, книжок про війну написано чимало, у різних жанрах. Відкриті архіви, публікуються документи. Та є запитання: як підступитися до цієї історії, як скласти уявлення, не схибити? Слід поквапитися: останні свідки відходять у вічність, і розпочинаються «танці на кістках».

Вчителька історії та географії Полтавської середньої школи №4 Олена Юрїївна Врацьких добре пам'ятає той день, коли у 2003 році, напередодні 23 вересня — Дня визволення Полтави від німецько-фашистських загарбників, увійшла у свій 8-й клас і запропонувала розпочати пошук ветеранів, які ще залишилися живими.

Так, повісили над дошкою плакат такий, до 60-річчя визволення, Полтави. Я запитала дітей: хто хоче брати участь? Відгукнулося чимало. Потім визначилися, кому що цікаво і кому що під силу. Хтось багато читає, комусь удаються твори, хтось фотографує, а хтось полюбає спілкуватися. Ось так і організувався наш пошуковий загін «Вогник». Придумали навіть девіз: «Запали вогник пошуку!» Потім до нього додався ще один: «Відамо серцець своїх горіння!»

— І усе це потім справді пригодилося?

— І це, і багато іншого, чому ще нам довелося навчитися. Наприклад, робота з історичними документами. Адже ніхто з дітей раніше не тримав у руках листи, звіти, газети шістдесятирічної давнини. Це так, до прикладу.

— Не боялися, що зіпсують оті реліквії, коли повели дітей до архіву?

— Спершу була моя розповідь — розповідь із власної біографії. Адже колись я працювала у Державному архіві Полтавської області, у «столі довідок». Там познайомилася з Вірою Никанорівною Жук — нашим чудовим істориком-архівістом. Вона прищепила мені любов до краєзнавства, навчила працювати з документами. А їх у нашому архіві, в тому числі по темі, якою ми переймалися, збереглося чимало. Наскільки пам'ятаю, були там німецькі газети «Голос Полтавщини» за 1942 рік у перекладі українською мовою. Можна було прочитати про те, як жили полтавці під час окупації. Реально: ти йдеш, береш документ, а торкаєшся... історії. Взагалі мені важливо було, щоб діти побачили усе це на власні очі. Впізнали своє рідне місто у якомусь новому, історичному, вимірі.

— Уявити собі минуле, нехай і не таке віддалене, дуже непросто. Сучасний світ відрізняється від того, чому були свідками наші діди і прадіди. Де ота «зачіпка»? «С чого починається Родина?», як співається у пісні.

— Це запитання дуже складне. Давайте обмежимо його поняттям: з чого починається моя історія? «Моя» — тобто по-дитячому усвідомлене почуття родинності, істинності... В архіві діти вперше побачили листи Лялі Убийовк. Узагалі побачили, як писали у той час пером, синіми чорнилами. Нам дозволили побути у читальному залі архіву стільки, скільки нам було потрібно. Листи Лялі перед її розстрілом дуже схвилювали школярів. Адже це не історія, переказана кимось. Ось вони — реальні рядки: розуміння, що тебе розстріляють, і жодної краплі жалю про це, а тільки бажання звільнити рідну землю. Якщо в історії бувають відкриття, то вони в тому числі і ось такі. Принаймні для дітей.

— Ми зі своєї, «дорослої», дистанції вже мало чому надаємо такого великого значення і, на жаль, мало чому дивуємося. Допомогає досвід, отримані знання.

— Діти реагували дуже живо. У довідці Полтавського обкому комсомолу від 11 лютого 1945 року сказано, що організацію «Нескорена Полтавчанка» видала гітлерівцям Валентина Терентьєва. Незрозуміло, свідомо чи з необачності... Ось ще одна загадка, ще один урок. Хіба прочитаєш про це у підручнику? І потім,

З попелу забуття

Учитель історії і географії Олена Юрїївна Врацьких

Книга, матеріали для якої зібрали учасники «Вогника»

ми спеціально фактів не підбирали. Скажімо, та ж газета «Голос Полтавщини». З наказів німецького командування, які у ній друкувалися, зразу стає зрозуміло, що це за «новий порядок», установлений нацистами. Ясно і те, чому люди піднімалися на боротьбу, віддавали свої життя за Вітчизну. В результаті за архівними матеріалами учні зібрали чимало фактів про підпільний і партизанський рух, зокрема про розвідницю Ленізу Бугорську.

— Тобто на якомусь етапі діти самі взялися за пошукову роботу?

— Звичайно, ювілейними датами ніхто не обмежувався. Теми «Полтава в роки німецько-фашистської окупації», «Партизанський та підпільний рух на Полтавщині», «Визволителі Полтави» та інші розроблялися аж до закінчення цим класом школи у 2007 році. На основі пошукової роботи діти писали свої дослідження, сценарії виховних заходів, готували виступи для молодших класів. На якомусь етапі ми зрозуміли: як же це важливо, що життя надає нам шанс познайомитися з

ще живими учасниками тих подій. Нам захотілося «зануритися» в усну історію.

— Розповідаючи про свої починання, Ви не відокремлюєте себе від своїх підопічних. Іноді як буває? Вчитель з «вершини» своїх знань і обов'язків транслює ідеї, доручення, завдання. Тобто «проводить виховну роботу»... Як би Ви змалювали свою роль?

— Ми обрали цю роботу разом. Я запропонувала — це так. Але потім розпочалося створення групи. Об'єдналися за спільним інтересом, визначили, хто що може. А можуть сучасні діти, стосовно техніки особливо, набагато більше, ніж я, наприклад. Так поступово всі почали «обростати» обов'язками.

— Яким був організаційний принцип вашого колективу?

— До речі, його склад змінювався: перше покоління (умовно кажучи) випустилося у 2007 році, але і потім «Вогник» продовжував діяти. В нього вплилися інші діти — шестикласники. А принцип? Можливо, послідовність. Ми стали ходити до архіву, збирати матеріали, потім знайомитися з ветеранами, провідувати їх. Дуже різні спрямування, різні обов'язки. Але для спільної мети. До того ж потрібно було зрозуміти для самих себе: як працювати в групі?

— До чого прийшли?

— Зрозуміли, що слід дослуховуватися до думки одне одного, взагалі навчитися слухати. Принцип: «я — це ми усі». Інакше кожен почне «тягнути на себе ковдру» й усе розладиться. А якщо так, то і я дійшла висновку: буду включатися у роботу якщо і не на рівних, то як старший

У гостях у Анатолія Михайловича Руденка

Шестикласники вивчають документи в архіві

У «Пушкарівському яру», на місці масової страти людей у роки війни

товариш. Потрібно підібрати текст якийсь чи написати те, що дітям поки що не під силу, — роблю. А надрукувати, сфотографувати, знайти потрібну адресу, вірші вивчити — це і діти можуть. Пам'ятаю, вразив і додав упевненості мені один випадок. Їздили ми з «Вогником» у Рибці на могили зенітників, які загинули під час операції «Френтік». Вийшло так, що німці розбомбили наш аеродром. Хоча вже був 1944 рік і війна наближалася до кінця. І ось уявіть: бомбардували 22 червня, як навмисне. Постраждали літаки, пожежа була страшна. І дівчата-зенітниці своїми силами пересували літаки, щоб урятувати їх. Дівчата загинули. Вони поховані на тому кладовищі. Ми перед походом багато читали про цей епізод. Була версія, що навів німців на аеродром один перебіжчик... Діти

говорили, розмірковували, ділилися враженнями. Це було по-дорослому серйозно... Поруч — ставок. Літо. Але ніхто не поліз туди, як це могло бути на прогулянці. Тому що ми не гуляли, ми поминали загиблих.

— А з чого розпочалося вивчення усної історії?

— Уявіть, 22 вересня. Пішли ми з дітьми на Білу альтанку. Бачимо: гуляють двоє літніх людей. В одного нога ампутована, інший напівзрячий. Мирно розмовляють один з одним. Ордени на грудях... Одразу скажу: звичайно ж, ми готувалися, як підійти до літньої людини, як знайомитися, про що запитувати. Бо ж діти у буденному житті з такими людьми спілкуються дуже зрідка. Хіба що зі своїми дідусями і бабусями. Але ж

це рідні люди... Ось так ми і познайомилися з Іваном Ульяновичем Любченком і Іваном Павловичем Горбоконем.

— Тобто самі зробили крок назустріч. Не засоромилися?

— Нічого особливого. Сама діяльність «Вогника», пошук приводив дітей до людей воєнного покоління. Заочне знайомство. Книги, документи, могили загиблих, зустрічі з ветеранами — усе це в одному ряду. Діти представилися новим знайомим, розповіли, чим займаються, запросили до школи. Потім їхні спогади про війну увійшли до книги «Збережемо пам'ять про подвиг». Її надрукували у 2007 році завдяки нашому тодішньому директору Людмилі Сергіївні Тараненко.

— Якщо подумки відійти від ваших занять на крок, для кого подібний досвід важливіший: для дітей, для вчителів, для ветеранів?

— Це потрібно всьому суспільству загалом. Діти виростуть, вони самі будуть приймати рішення, брати на себе відповідальність за долю близьких, за долю країни, будувати свої життя. Але усе це неможливо без досвіду минулих поколінь. У ньому було багато досягнень, успіхів, але й помилок, втрат теж чимало. Хіба історія Другої світової війни не підтверджує це? Хіба не показує нам, говорячи просто, які випробування доводиться долати людині? А вибір! «Свої» — «чужі», «добро» — «зло», «любов» — «ненависть»... На досвід воїнів Другої світової можна обіпертися. Він сам по собі — ось той вогник, на який ідеш у темряві. Підеш і не схибиш.

А ще діти бачать людей похилого віку, нерідко покалічених. Це — наочність. Ветерани перемогли нацизм і заплатили за це високу ціну. Тепер за усіма християнськими законами їм потрібен спокій, повага і підтримка. Відплатити добром за подвиг, мені здається, — це один із законів народної пам'яті.

— Але, погодьтеся, Олено Юріївно, воєнна тематика — матеріал специфічний. Не дитячий. Надто багато негативу, жорстокості. У тій же Полтаві. Тут і концтабір був у Пушкарівському яру, і масові розстріли, і до Німеччини молодь вивозили...

— Робота у пошуковому загоні і, звичайно, теми, над якими ми працюємо, справді впливають на дітей. Але зовсім по-іншому. У нас були такі хулігани, дисципліну в школі порушували, навчалися аби-як. А тут присмиріли. Один хлопчик мені через декілька років зізнався, що «Вогник» змусив його виправитися. Учень записував розповіді ветеранів, почав готувати виступи, виходити на аудиторію. Дітям не просто цікаві приклади з життя, вони їм дуже потрібні. Ось так у нас трапилося ще з одним хлопчиком. Ми зайнялися історією Гвардійського Полтавсько-Берлінського полку дальньої авіації, відвідували музей в авіамістечку,

зустрічалися з ветеранами-льотчиками. Уже 22 червня 1941 року цей полк бомбив німецький авіаційний завод у місті Люблині на території Польщі. 30 серпня 1942 року екіпажі нанесли удар по Берліну. Служба полку була зосереджена на Сталінградському напрямку, потім на Орловсько-Курському і Харківському. А 24 вересня 1943 року полку було присвоєно найменування «Полтавський», згодом, у квітні 1945-го, — «Берлінський» за значний внесок особового складу у визволення Полтави і розгром Берлінського угруповання ворога... Пам'ятаю, у музеї нас завжди привітно зустрічав голова ради ветеранів полку Віталій Олексійович Булігін. У нас збереглося фото, як він одягає нашому Владу фуражку льотчика. Це ще у шостому класі він був... І ось приходить нещодавно, уже дорослий, і говорить: «А я у тій же військовій частині служу». Кажу йому: «Та ти що, Владу?!» — «Захотів пов'язати своє життя з авіацією». І дівчатка у нас є, випускниці, теж на військовій службі.

— Що ж їм згодилося з вашого «пошукового» багажу?

— Найперше — знання. Але не просто інформація з інших рук, як кажуть. Вони самі її здобули, по крихтах збирали розповіді живих свідків, з документів архівних, з книг. Дуже їм ці навички допомогли, коли вони пішли навчатися далі. Шукати факти, викладати свої думки, виступати, не боячись слухачів, — усе це корисний, як Ви говорите, багаж. А ще, звичайно ж, замислюватися, розмірковувати.

Розповім ще про одну цікаву навичку. Якось по ходу пошукової роботи вирішили ми відвідати генерала Василя Максимовича Ірхіна. Шостий клас. Діти. Будемо йти. А як іти? Взяли компас, стали на розі вулиць біля нашої їдальні (торець школи) і звідти, від тієї точки, почали прокладати маршрут. Ірхін живе біля стадіону «Ворскла». А давайте карту топографічну накреслимо! Сказано — зроблено! Я, звичайно, допомагала дітям: справа ж нова. Нарешті, згідно з маршрутом прийшли на гостини до Василя Максимовича — керівника ради ветеранів міста Полтави. Привітали його зі святом:

*Зайдім до солдатів на хвилику,
В свята, після школи й роботи,
Несімо солдатам краплинку
Людської турботи,
Звеличим відвагу, з якою вони нам
служили,
Вони ту повагу тернистим життям
заслужили.
І перш ніж воздати їм славу
в граніті і пісні,
Зайдім до солдатів, бо завтра
вже буде пізно...*

Закінчення. на с. 10–11.

Лариса Степанівна Волошко — донька першого секретаря Полтавського підпільного обкому КП(б)У Степана Федоровича Кондратенка — спілкується з учнями школи №4

Конкурс військово-патріотичної пісні у школі №4

Командир пошукового загону «Вогник» проводить урок для учнів початкової школи

3 попелу забуття

Закінчення.

Початок на с. 10–11.

— Виховання дітей ХХІ століття, мабуть, має свою специфіку. Хочеш не хочеш, згадуєш про техніку, яка «на грані фантастики». Про інформаційні потоки, які заповняють свідомість, про прагматизм інтересів і вчинків. Що поробиш, з цим нам жити. Уявляю собі, як важко сучасному вчителю...

— Усе, що Ви сказали, відчуваємо усі ми. Школа — частина суспільства, частина навколишнього світу. Але не можна безоглядно гнатися за прогресом. Ми бачимо навколо подекуди щось мінливе, «на одну миттєвість». Але ж є і фундамент, якісь важливі основи, без яких існування людини розсипається, стає безглуздом: здоров'я, сім'я, природа, мораль. Мій клас, восьмий, тоді, у 2003-му, був дуже цікавим. З російською мовою навчання. І навчалися в ньому українці і росіяни, білоруси і вірмени, грузини і азербайджанці. Інтернаціональний клас. У пошуковому загоні брали участь практично усі. Я не вважаю, що переконувала їх. Мені здалося, що потрібно якось так самій діяти, щоб у дітей відкладалося почуття обов'язку перед старшими поколіннями. В тому числі і своїми рідними людьми, що пройшли війну.

— Історія Великої Перемоги повинна була налаштовувати на перемоги. У вашого «Вогника», Олено Юріівно, я знаю, на рахунок не одна...

— Мої учні справді брали участь у багатьох конкурсах, конференціях, заходах. Наприклад, у проєктах «Патріот», «Врятуємо від забуття». Один хлопчик написав про свого дідуся, який воював неподалік Ленінграда, на «Невському п'ятачку». Вийшло так, що взагалі його знайшла пошукова група, яка розшукує поховання військових. Потім у Полтавській області загиблого перепоховали. Але усі свідчення про цей епізод зібрав наш випускник Максим Нурдінов.

Ми брали участь у заходах не стільки для того, щоб про нас дізналися, скільки через те, що не говорити про почуте і побачене не могли. Такий приклад. Мій шостий клас (випуску 2014 року): маленькі діти, по суті. І ось дізнаємося: оголошено конкурс серед шкіл тоді Октябрського району. Потрібно дослідити, яким військовим з'єднанням присвоєно звання «Полтавський» і за які подвиги. Виявилося, що серед учасників з інших шкіл — одні старшокласники: восьмі — одинадцяті класи. Не уявляєте, як моїм дітям хотілося перемогти. Був навіть азарт: перемогти, бо суперники — зовсім дорослі учні! Були збори у приміщенні Октябрського райвиконкому. А потім у краєзнавчому музеї ми давали звіт: що дослідили, про що дізналися, чого досягли. І коли оголосили, що серед усіх шкіл перше місце присуджується пошуковому загону «Вогник», то це була така радість!.. Подарували нам глобус, коробку цукерок і набори фломастерів та кольорових олівців. Ну, я і кажу: «Діти, а як же ми усім цим розпорядимось?» І ось ці маленькі відповідають: «Ми брали участь від школи, нас нагородили. І потрібно піти до директора, завуча, привітати їх і розповісти, як усе відбувалося. Ми скажемо, що вивчали бойовий шлях Полтавсько-Берлінського авіаполку, нам накреслили карту його бойового шляху і нам дали перше місце. Ми пригостимо усіх, кому розкажемо, а грамоту віддамо директору». Запитую: «Як вчинимо з нагородами?» — «Глобус, — кажуть, — давайте залишимо в нашому класі: він не тільки нам пригодиться. А олівці, фломастери — їх дітям-сиротам в інтернат подаруємо». У нашій школі часто проходять такі акції: що у кого є, приносять, допомагають інтернату. Миттєво мені таке рішення видали.

— Так, це вже позиція. Не хочеться високопарних фраз, але важливо сформулювати для дітей достойне завдання, відчуті їхні запити, ре-

альні — непідробні. Ну, і колективізм. Тепер трапляється таке: «сам за себе» — на першому місці.

— З індивідуальними рисами, звичайно, потрібно рахуватися. Але індивідуальне слід узгоджувати зі спільним. Потрібна розумна пропорція. Адже у житті все це в постійному співіснуванні. Діти сьогоднішні і ті, які були років п'ятнадцять тому, вже відрізняються. Усі з телефонами, інтернет — будь ласка. Але, повірте, цікава, значуща справа, та ще й разом, захоплює дітей по-справжньому і, зізнаюся, іноді не потребує особливої організації.

— Як же діти — і без організації?

— У дітей є бажання, в тому числі і дуже гарні. Пам'ятаєте, я вам про хлопчика розповідала? Трапився з ним ще такий епізод. Подружилися ми з ветераном війни Анатолієм Михайловичем Руденком. Він, незважаючи на вік (84 роки), часто приїздив до нас у школу, зустрічався з учнями. У погану погоду і ми його провідували, приносили подарунки, концерти влаштовували. Жив він у селищі Вороніно. І ось одного разу хлоп'ята — Владик і хорошист Сергійко — посперечалися, хто за час шляху у подарунок Анатолію Михайловичу вивчить вірш. На швидкість запам'ятовування посперечалися.

И в Берлине в праздничную дату

Был воздвигнут, чтоб стоять в веках,

Памятник Советскому солдату

С девочкой спасенной на руках.

Он стоит как символ нашей славы,

Как маяк, светящийся во мгле.

Это он, солдат моей державы,

Охраняет мир на всей земле.

Я дітям завжди говорила, що зміст цього вірша залишатиметься актуальним, що ніколи подвиг наших дідів не втрапить величі. Пам'ятник у Трептов-парку ми бачили на листівці. З яким бажанням діти наввипередки змагалися! Перемогла дружба. Обидва прийшли до дідуся-ветерана і розповіли що вивчили. Анатолій Михайлович дуже дякував нам. Для нього ці зустрічі були ковтком свіжого повітря. Одного разу він навіть до Полтавського міського голови Андрія Матковського з листом звернувся, аби наш «Вогник» відзначили, поставили у приклад іншим.

— У нас у Полтаві існує організація «Пушкарівський яр». Бачила Вас на її засіданнях. Чи пов'язано це з роботою пошукової групи?

— У 2013–2014 роках ми брали участь у Всеукраїнській експедиції учнівської та студентської молоді «Моя Батьківщина — Україна». Один із пошукових напрямів мав назву «З попелу забуття». Ми обрали його не випадково. Допомогло визначитися знайомство з Віктором Миколайовичем Дмитренком, ветераном Збройних сил, за фахом — істориком. Він вивчав маловідомі епізоди окупації Полтавщини гітлерівцями. Серед страхітливих сторінок того часу — масові розстріли євреїв і радянських військовополонених неподалік Червоних казарм (перетин вулиць Пушкарівської і Навроцького). Віктор Миколайович подарував нам копії архівних документів, які йому вдалося відшукати, поділився версіями розвитку подій восени–взимку 1941–1942 років. Разом із ним ми обстежили місця страт. Наш новий знайомий за покликанням був справжнім розслідувачем. При тому що ніхто його не уповноважував займатися пошуковою роботою. Так він розумів свій обов'язок громадянина. Таким високим для нього було значення поняття «патріот».

Наш пошуковець одинадятикласник Олександр Шевченко підготував наукову роботу про цей трагічний епізод для Малої академії наук. На презентації (вона проводилася у Полтавському технічному

Члени пошукового загону у телепередачі «Ранок» ОДТРК «Лтава»

університеті) перед пошанованою комісією все детально проаналізував... Тепер у фондах краєзнавчого музею — зібрані нами матеріали. Ними зацікавилися представники Українського центру вивчення історії Холокосту і Меморіалу Яд-Вашем у Єрусалимі.

— На жаль, тема ксенофобії актуальна і в наш час. Історія Другої світової війни розкрила її, можливо, найбільш страхітливі прояви.

— Мене теж завжди вражає, як усе це могло трапитися. Але ж ось — «свіжа новина». На білому паркані біля місць розстрілу, про які я розповідала, у нас у Полтаві хтось уперто малює свастики і закликає до насильства. Діти побачили усе це і, не сумніваюся, в їхній свідомості минуле і сучасне зійшлися в одну картинку: проблеми вісімдесятирічної давнини нагадують про себе знову і знову. Ось чому так важливо знати історію. Ви розумієте, багато що повертається. Але багато що не змінюється зовсім.

— Історія — це низка подій і людських дол. І тут важлива не лише точність факту, особистість оповідача (прямий контакт), але і психологічна відповідь сучасних школярів на ті виклики, які підносять сьогодення: «приймаю — не приймаю», «довіряю — не довіряю», «чи може сам повторити, примірити на себе екстремальні обставини?»

— Безпосередніх учасників Другої світової війни в живих залишилося дуже мало. Ми намагалися скористатися бодай якоюсь можливістю, аби побачити цих людей, поговорити з ними, за необхідності допомогти. Іноді нас підтримували їхні найближчі родичі. У 2000-х роках учасники «Вогника» познайомилися з донькою першого секретаря Полтавського підпільного обкому КП(б)У Степана Федоровича Кондратенка — Ларисою Степанівною Волошко. Вона сама багато років працювала в архіві з документами часів війни. Ми запрошували Ларису Степанівну до нас на заходи, вона розповідала про батька, про партизанів і підпільників Полтавщини. Лариса Степанівна рано пішла з життя, але її сім'я продовжила спілкуватися з нашою групою: онуки подарували «Вогнику» щоденник командира партизанського загону Івана Копьонкіна і донесення розвідниці Ленізи Бугорської.

Звичайно, відчуті себе учасниками тих подій неможливо. Та є один засіб, який не залишає серце байдужим...

— Який, поділіться, Олено Юріівно!

— Пісня, поезія, танець — мистецтво. Ви знаєте, яке це багатство — творчість людей, що пройшли війну! Десь прочитала, що за душевною чистотою і щирістю пісні воєнних років близькі молитви. Це і була своєрідна молитва в роки безбожжя:

за синів і доньок, за Батьківщину, за мир.

Пригадую, як учасники нашої пошукової групи готували концерти для ветеранів. Звичайно, я допомагала дітям. Але тільки на початках. Потім дивлюся, вони самі вчать вальс танцювати, підбирають пісні з кінофільмів про війну, навіть одягають і причісуються по моді 40-х років. Знаєте, тоді косички ось так «корзинчковою» вкладали.

Да будет так, неотвратимо будет!

Взойдет на сцену в орденах старик —

Последний на планете фронтовик.

И он уйдет, свидетель битвы грозной,

С букетом роз и маков полевых.

Так помогите им, пока еще не поздно,

Пока они живут среди живых!

Я запитую: «Чому ви саме ці вірші хочете читати?» А вони: «А там слова — усі, що не є, у самісіньку точку. Про те, як важливо берегти людей, які захищали Батьківщину, перемогли фашистів. Нехай живуть якомога довше»...

Бесідувала Людмила Нікітіна

Седа Гаспарян, випускниця 2007 року:

«Хочу сказати: якби не наші ветерани, то нас не було б на цій землі. Але є зараз ветерани живі і до них треба ставитися з повагою, тому що вони боролися і за нашу Полтаву...»

Павло Красько, випускник 2014 року:

«Прощаючись зі школою, ми відчуваємо, що наша робота потрібна людям. Тому що для цієї теми немає меж у часі. Ми віримо, що справжня людина здатна зберігати досвід минулого, тобто історичну пам'ять, і всі найкращі приклади з життя своїх дідів і прадідів перенесе у майбутнє».

Анастасія Шумлянська, випускниця 2014 року:

«Ніколи не думала, що доведеться вивчати німецькі документи, читати те, що писали самі нацисти в тимчасово окупованій ними Полтаві, бачити фотографію Гітлера і фельдмаршала Паулюса під час наради в Полтаві, яку вони обрали плацдармом для наступу на Сталінград. Усе це вражає, це злочини проти людства» (з бесіди з ветеранами під час зустрічей до 70-річчя партизанського руху).

Олександр Шевченко, випускник 2014 року:

«Вивчаючи історію, ми розуміємо, що вона повинна бути інструментом, який заперечує злочини проти людства. Прояви толерантності не означають терпимого ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або прийняття чужих переконань. Вбивства людей повинні бути засуджені, що ми й намагалися довести своїм дослідженням».

Александра Грипас

С детьми во время самоизоляции не так трудно, как кажется. Мы с сыновьями — десяти и пяти лет — читаем, выжигаем, делаем зарядку, гуляем рядом с домом. Конечно, молимся дома, смотрим трансляции воскресных богослужений. Рассуждаем на разные темы: дружбы, добра и зла, как святые нам помогают.

Недавно младший ребенок спросил: «А правда ли, что сейчас тоже бывают чудеса?» Сначала ответила банально: разве не чудо, что мы живем, что даже во время карантина у нас никто не отнял радости Светлой Пасхи, веселья папиных именин и так далее? А позже я вспомнила чудо, которое произошло лично со мной.

В 1990-е годы я была корреспондентом информационного агентства «Интерфакс». Мне всё нравилось, работа была увлекательной. Однажды руководитель отдела политики, в котором я работала, сказал, что мне доверяют новую тему — религиозную. Для меня направление было трудным, неизвестным, я даже не была крещенной, не то что воцерковленной. Тем не менее знакомилась с храмами, с отделом внешних церковных связей Московской Патриархии, ездила в пастырские поездки Святейшего Патриарха Алексия II, делала интервью с известными священниками, писала материалы с разных встреч и мероприятий. Кстати, в моей профессиональной «копилке» тех лет есть несколько интервью с председателем ОВЦС, митрополитом Смоленским и Калининградским Кириллом (теперь Святейший Патриарх).

Коллеги из православных СМИ относились хорошо, помогали, часто подсказывали ход церковной службы, значение праздников, объясняли, как правильно обращаться к Предстоятелю Русской Православной Церкви, митрополитам, епископам.

Сначала я с неохотой занималась этой темой, но постепенно мне станови-

Троице-Сергиева Лавра в 1990-х годах

лось интересно. Я стала читать жития святых, Евангелие, православных писателей, таких, как И. С. Шмелев. Литургии по воскресеньям, посты в среду и пятницу, многодневные посты стали постепенно входить в мою жизнь.

Однажды во время пастырского визита Патриарха в Казань в местном храме ко мне подошла пожилая монахиня и сказала: «Ты едешь со Святейшим, а сама не крещенная. Не зря тебе такую работу Господь послал. Значит, так надо было. Вижу, что ты человек хороший, но сомневаешься. А ты не сомневайся, крестись. Как можно жить без Бога, без веры?»

Я долго думала над ее словами и наконец крестилась. Потом была первая исповедь и первое Причастие.

А через несколько лет всё как-то перестало ладиться: там проблемы, неудача следует за неудачей, свадьба откладывается-переносится, неопределенность с работой, настроение плохое. Близкие, сочувствуя мне и желая помочь, посоветовали съездить в Свято-Троицкую Сергиеву Лавру и попробовать попасть к старцу Науму.

Архимандрит Наум (Байбородин)

В Лавре пошла к преподобному Сергию Радонежскому, приложилась к мощам, написала записочки. Огорчилась, когда узнала, что почти невозможно увидеть отца Наума.

Собиралась уже на вокзал, как вдруг увидела: старец Наум идет, вокруг него люди. Кто-то благословения

просит, кто-то вопросы задает. До сих пор помню: один мужчина, не имея возможности ближе подойти, выкрикнул:

— Батюшка, стоит ли продать бабушкину квартиру, потому что...

Не успел он договорить, как отец Наум отвечает:

— Хорошая идея.

Старец идет дальше. Потом останавливается, достает несколько просфор и кладет в руку одной женщине:

— Со святой водой. Желудок пройдет без операции.

Женщина расплакалась, от удивления вместо спасибо говорит:

— Батюшка, а как Вы узнали? Я с этой проблемой из другого города больше суток добиралась...

А отец Наум продолжает путь. Мне как-то неудобно при всех спрашивать о своих бедах, следуя за старцем вместе с другими, надеясь, что повезет и попаду на прием. А старец вдруг оборачивается и спрашивает меня:

— Куришь?

Не успеваю ничего ответить, теряюсь. А старец как будто мысли читает:

— Еще думаешь, почему всё так плохо, не как у людей: стараешься — а всё рушится? Мы ладаном бесов изгоняем, а ты дымом зазываешь. Бросай немедленно — и всё у тебя наладится!

Люди, которые рядом со мной были, поздравляли и говорили, что повезло: свой вопрос не задала, а ответ получила.

Пока ехала в электричке, повторяла про себя слова старца, хотела их сохранить на всю жизнь.

Непросто было следовать совету. Но батюшка прав: не там я искала проблему, не видела главную причину трудностей. Я много молилась, строго соблюдала посты, и дурная привычка была побеждена. С Божией помощью. Как-то само всё встало на свои места, переживания ушли, трудности оказались преодолимыми и совсем не страшными. Разве это не чудо?

www.pravoslavie.ru

Сергей Комаров

Воскресное летнее утро выдалось прекрасным. Виктор вышел из дома, когда ночная прохлада уже полностью была изгнана яркими лучами медленно поднимающегося солнца. Мужчина полной грудью вдохнул свежий загородный воздух, пропитанный запахами леса, почуствовал бодрость и прилив сил. Он собрался на Литургию, и мысль о предстоящей службе добавляла ему радости и энергии.

Виктор перекрестился, сел в машину и через десять минут был уже на трассе. При въезде в город пришлось немного постоять в небольших пробках (для столицы пробки в воскресное утро совсем не новость). Вот, кажется, и последняя «тянучка» — как правило, дальше дорога не бывает загружена. Виктор встал в средний ряд и неторопливо двигался вперед вместе с колонной автомобилей справа и слева. Вдруг с левого ряда отделился дутый «Ниссан» и резко перестроился в среднюю полосу, прямо перед машиной Виктора. Это произошло так неожиданно, что Виктор машинально дернул руль в противоположную сторону. Каким-то чудом авария всё же не случилась — «Ниссан» разместился впереди, а машина Виктора лишь слегка зацепила боковое зеркало соседней «Мазды», не причинив никакого вреда.

Виктор облегченно вздохнул. Однако история не закончилась. Из «Мазды» высунулась лысая голова, а за ней и рука, показывающая: опусти окно. Виктор приоткрыл окно до половины, уже предчувствуя, что будет. Так и вышло: на него обрушился целый шквал

Бой на подступах к монастырю

матерщины. Ругань продолжалась с минуты, Виктор молча слушал. Из сотни выкрикнутых слов приличным было только одно: «очкарик».

Это почему-то кольнуло его больше всего. Мало того что он был совершенно невиновен и водитель «Мазды» не мог этого не видеть. Мало того что Виктор никогда в жизни никому не позволял себя оскорблять и вообще ненавидел мат, который теперь лили на него как из ведра. Но его еще и называли обидным с детства словом, за которое он в школьные времена сразу лез в драку. А драться, надо сказать, наш герой умел. Виктор отдал этому искусству пятнадцать лет своей жизни, посещая секцию боевого самбо. Знал, как действовать не только с одним, но и с несколькими противниками, умел обезвредить вооруженного ножом, владел разными техниками уличного боя. Мужчина любил спорт, был в отличной физической форме и проигрывать в спарринге не привык.

Нет, этого так нельзя оставить. Виктор закусил губу, напрягся и весь превратился в охотника. Пробка закончилась, «Мазда» выехала на одну из центральных улиц — Виктор погнался за ней. В удобном месте он пошел на обгон, резко подрезал обидчика и заставил затормозить. Две машины остановились. Именно таких условий для дальнейшего разговора Виктор и желал.

Первым выпрыгнул обозленный водитель с лысой головой. Очевидно, он был один. Размахивая руками, он с удвоенной энергией продолжал орать

матерные слова. Однако по мере того как Виктор вылезал из автомобиля и перед взглядом врага обозначались его рост и мускулатура, крики становились всё тише. Когда же наш мститель начал спортивным шагом приближаться к лысому, тот понял, что ситуация явно не в его пользу, и окончательно умолк.

Виктор шел бить, и притом жестоко. Чувство близости отмищения разлилось по телу приятной бодростью. Он с наслаждением выбирал: ударить так, чтобы человек сразу упал, или же сломать в нём что-то, а потом уложить на землю. Хотелось и того, и другого сразу. Хотелось раздавить эту наглость, это хамство, хотелось увидеть ужас в глазах нарушителя нормальных человеческих порядков. И он уже видел этот ужас, видел издали, и ему сладко было, что дорожный сквернослов и оскорбитель так быстро превратился в дрожащую тварь.

Лысый человек, по всей видимости, сопротивляться даже не думал. Его сковал страх. Он ведь тоже увидел глаза Виктора и прочитал в них приговор. Внушительный рост и развитая мускулатура самбиста со стажем говорили сами за себя и не оставляли никаких шансов. Лысый просто безвольно стоял и смотрел.

И вдруг что-то произошло. Нет, никто не бросился на помощь и не закричал. И рядом не остановилась полицейская машина. И солнечного затмения в этот день тоже не было. Вокруг всё осталось прежним. Мир не изменился — но что-то случилось с Виктором. Трудно

объяснить, что именно. Может быть, он вспомнил, куда ехал. Может, пришло на память, что он христианин. А может, очень похожим оказался этот лысый на одного из прихожан монастырского храма, где Виктор регулярно бывал. В общем, тайну сердца человеческого не перескажешь. Мы знаем только факты. А факт получился следующий. Подлетев к испуганному обидчику, Виктор на мгновение остановился как вкопанный и вдруг спокойно сказал: «Я хочу извиниться перед Вами. Простите, я был неправ».

Наверное, гораздо меньшим шоком для лысого стал бы удар в лицо, чем эти слова. Еще не веря своему счастью, он задвигал ртом, сился что-то произнести, и с трудом выдал: «Ппппростите и ммменя, я тоже пппоступил неправильно». И протянул дрожащую руку в ответ.

Продолжая путь к монастырю, Виктор пытался проанализировать случившееся. Состояние шока еще не покинуло его, думать связно не получалось. Но одну вещь, пожалуй, он хорошо осознал. Бой на дороге состоялся. Он был очень тяжелым, но закончился победой. Она оказалась самой важной из всех, которые он одерживал до сих пор, — потому что это была победа над самим собой. И еще: победил вовсе не Виктор, а Тот, к Кому он тогда ехал и Кто был рядом с ним.

Впрочем, последнее Виктор смог понять много-много позже...

pravlife.org

Окончание. Начало в №7–9

Судьбы насельниц монастыря сложились по-разному. О большинстве сестер не знаем ничего. Да, была «установка» устраиваться в домах престарелых, у родственников, переезжать в Лебедин. Но всё это уловки. За десятилетия антирелигиозной борьбы в арсенале идеологических отделов ЦК накопилось немало «рекомендаций» неопределенно-запретительного характера. По-своему интересный феномен. «Лобовых атак» избегают. Больше отвлекают, предлагают, настоятельно советуют... Пусть даже настаивают: в передовом обществе будь передовым ради общего блага, конечно. На самом деле если и решается вопрос о «благее», то уж точно не монастыря, верующего человека или священника. С «этими» нам не по пути. Идеологические акценты, расставленные в партийных документах 60–80-х годов, декларируют если и не жесткое искоренение Православия (дескать, последнего попа покажем), то создание условий, не приемлемых для существования Церкви. Мол, пережитки — они со временем сами отомрут. Поколение за поколением: и вот уже правнуки набожных стариков и в сторону храма не поглядят. А если всё-таки оглянутся... не дай Бог! Что он им, этот «Василий Блаженный» в Москве или Успенская колокольня в Киеве? Исторические достопримечательности и только. Расширение кругозора, так сказать. Да и «вражеским голосам» всегда будет что ответить. Говорите, религию в СССР преследуют? А ничего подобного. Народ сделал выбор в пользу светлого будущего. Темному прошлому не бывать... Но на деле, понятно, «работа велась»: храмы продолжали уничтожать, контролировали число верующих и их социальный состав, проверяли проповеди священников, молодым людям препятствовали в получении церковного образования, детей не допускали на богослужения... Но если «работа велась и отчеты отсылались», нетрудно понять: было с кем и над чем работать. И в итоге... проигрывать. Потому что — повторим это снова и снова: Бог поругаем не бывает. Люди через поколение — и одно, и два, и три — неисповедимо приходят к вере. И держатся ее.

Пару слов о Лебедине. Как пишет в одном из писем инокиня Крестовоздвиженского монастыря Александра, пребывание в тамошней Свято-Николаевской обители оказалось кратковременным. Ее через год закрыли. Нужно было устраиваться снова. Путь в мир и путь в миру — лишь на первый взгляд два разных пути. Возможно, это суждение спорное. Но монашествующий служит Богу. И это главное.

Нам удалось узнать некоторые подробности о жизни одной из насельниц монастыря после его закрытия — инокини Марины. Поверьте, это было не просто. Самой ее (в миру Марины Миновны Портной) уже почти двадцать лет нет среди нас. Окольными путями: через знакомых, родственников, духовных чад — шел поиск фактов, дополнений и уточнений к ним. Сложилась картина.

Первая подсказка прозвучала от матушки Елисаветы (Екатерины Дмитриевны Гусак). Вспоминая посещение монастыря еще до его закрытия в 1960-м, она называла несколько имен. В том числе инокиню Марину. А не назвать и тем более не запомнить ее было невозможно. Она единственная выполняла обязанности... конюха в монастыре. Вот еще одно наблюдение. Его нам подарила Надежда Дмитриевна Портная — супруга племянника Марины. Полтава. Подол. Начало 50-х годов. Девушки — работницы мелькомбината бегут к магазину продукты купить. Уже рядом, у крыльца... И тут продавец: «Подождите, девочки. Монастырских отоварю. Потом вас». На возу — матушка Марина гнедой лошадкой правит, две монашечки в помощь.

Операция «Ликвидация»

Вспоминая печальную дату из истории Крестовоздвиженского монастыря...

Насельницы Полтавского Крестовоздвиженского монастыря до его закрытия в 1961 году монахиня Хрисанфа, монахиня Антония (Жартовская), инокиня Марина (Портная)

Покупают молоко, творог, масло. И обратно, в монастырь.

Никто так не умел лошадь обиходить, как Марина. Летом на возу. Едет под гору, косит траву, для коровок заготавливает: две коровки в монастыре были. Зимой — на санках дрова возит. Высокая, статная, очень трудолюбивая. Так о матушке отзываются все, кто ее помнит. Несколько штрихов к этому — впереди. А пока — вопрос: где же училась труду, как так, что ей доверие такое среди монастырских и ноша такая? Зинаида Ивановна Новикова, племянница инокини Марины, с детства помнит тетюшку. Случалось бывать и в монастыре до его закрытия. Поражалась чистоте и порядку в келье: белье на постели чуть подсиненное, цветы на столике, над ним — иконки, иконки... Родом Марина Миновна из Портновки, из большой крестьянской семьи. Войну пережила. Вместе с другими женщинами впрягалась (порой в буквальном смысле) в работу. На поле и за бабу, и за мужика трудиться приходилось. Скольких мужчин война забрала! Поэтому тогда, в годы ее молодости, никого удивить такими умениями, как запрячь-распрячь, нельзя было.

Отдельная история — приход в монастырь. Тут уж у нас с разных сторон помощницы появились, спасибо им. Родственницы инокини Марины вспоминают, что мать ее была женщиной благочестивой. В самой Портновке храма не было — ходили в Нижние Млыны и в монастырь, конечно. Он — это удивительно! — виден из села. Хотя и за несколько километров. Потому что на высоком холме. И будто звал, притягивал к себе. В начале 50-х годов Марине уже за тридцать.

Решила идти в монастырь. Был разговор у нее с монахиней тамошней Хрисанфой. Та старше была по возрасту и в монашестве не один год. Говорят, купеческого рода наследница. По семейным преданиям, Хрисанфа говорит Марине: «Возьмем тебя. Только документы оформи в колхозе. Отпускную пусть дадут». Это сейчас человек куда хочет, туда и едет. А тогда крестьяне на полукрепостном положении находились — без паспортов. Шансов у Марины Портной не было почти никаких. Что помогло? Только одно — воля Божия. Согласился председатель сельсовета, выдал документы. 1954 год.

...1960 год. Эпиграфом к новому этапу жизни матушки Марины могли бы стать слова Надежды Дмитриевны Портной:

Инокиня Марина в миру (первая слева)

Инокиня Марина в последние годы жизни

«Молитва в труде, труд в молитве». Некоторые сестры после ликвидации монастыря остались в Полтаве. Понятно, почему. В городе и на его окраинах, в селах, рядом жили родственники или, по крайней мере, близкие друзья. С поисками работы было непросто. Монахини — куда им пристроиться? Знаем, что матушка Антония (Жартовская) работала бухгалтером в епархиальном управлении, матушка Феофания — там же уборщицей. Марина вместе с Хрисанфой (вдвоем легче делить невзгоды) поначалу перебивались случайными заработками: заготавливали дрова, обмазывали и белили хаты, управлялись на огородах, ухаживали за больными. При всём при этом матушка Марина умудрялась помогать нуждающимся, в частности сыну рано умершего брата. По сути, взяла на себя попечение о нём. Жили на Панянке под горой.

Потом Марина устроилась в ЖЭК дворником. И вот удача — за квартиру. Пообещали за труды. И дали вскорости: год-два ждать пришлось. А причина в том, что дворников в городе не хватало. За Марину держались изо всех сил. Не только потому что трудолюбивая, ответственная. Но еще и потому, что часто подменяла других: соседние участки убирала. О трудовых успехах Марины Миновны писали в газете.

Трудовой энтузиазм — привычное словосочетание — вот что это? К тому же если человек в монашестве? Близкие люди рассказывают, что матушки — и Марина, и Хрисанфа — жили в миру, как в монастыре. Все правила соблюдали. А труд — это послушание. Как и забота о болящих, нуждающихся — труд душевный. Не только тротуар мела Марина — душу очищала. Хрисанфа была старше, как прежде, управляться по хозяйству не могла. Всё чаще болела. А пенсии-то и не было. Не полагалась ей пенсия. Марина содержала духовную сестру. Бывало, на велосипед — и спешит, куда люди позовут: картошку копать, больного проводить, дрова колоть. В длинной юбке, в сапогах кирзовых — такой ее запомнили друзья и близкие.

Иконы инокини Марины
теперь бережно хранят
ее родные

Надежда Дмитриевна Портная

Хрисанфа и Марина были духовными дочерьми старца Сампсона (Сиверса). Приезжали в Москву (он в последние годы жил там), переписывались с ним. Сохранились отрывки этих диалогов. Они собраны в книге «Старец иеросхимонах Сампсон. Письма» (Москва, 2007). Хрисанфа признается: «Я часто вспыхиваю, когда не по мне бывает что-то». Ответ: «Будешь выполнять сказанное Тебе правило домашнее при любом Твоем настроении, тогда Тебе легче будет бороться со злом, гневом, вспышками в себе». — «Невнимательно стою в храме». — «Напоминай себе, что скоро и монастыри закроют, тогда кричать где будешь Богу? Где?!» — «На священников были плохие мысли». — «При всякой такой мысли — немедленно их извинять, оправдывать, защищать и молчать». — «Часто не молюсь, не читаю ничего». — «От уныния или свинской лени».

В 1975 году монахини Хрисанфы не стало. Но Марина, как и должно, сохраняла память о духовной сестре и наставнице. Она жила по-монастырски. И уже сама находила и опекала духовных чад. Были среди них родственницы, были и не знакомые прежде люди. Как узнавали друг друга, как заговаривали? Обычно у церковной калитки.

Монахиня Хрисанфа, монахиня Антония (Жартовская), инокиня Марина (Портная) в монастыре с прихожанками

Лидия Ивановна Семененко в юности часто ездила в Киево-Печерскую Лавру. Надеялась найти духовное руководство. О полтавских церквях как-то и не думала: была уверена, что все они закрыты. Но вот однажды в Киеве на молебне прозорливый батюшка Феофил, строго поглядев на прихожан, напутствовал: «Езжайте и у себя ищите наставников, в своих храмах». С матушкой Мариной познакомилась в Макариевском соборе. Та на службах была чуть ли не каждый день.

Объяснить, что такое душевное руководство, наверное, непросто. Вся ткань отношений, как на свету, в одночасье не разглядишь. Тепло, внимание, сочувствие... Наверное, этого мы ждем от близких людей. А вот что такое духовное водительство, кто он — духовный советчик?.. Это кто-то и рядом с тобой, и чуточку выше. Видит смысл человеческого пребывания на земле, сверяет его с Божьим Промыслом. Какие же это высоты и какие глубины! Жить с Богом, наверное, можно лишь по милости Его. Но идти навстречу всё равно необходимо. Хотя бы потому, что, преодолевая что-то темное и гадкое в себе, становишься теплее, зорче сердцем. Мир видится по-иному, отношения человеческие, истина жизни открывается.

Лидия Ивановна очень хотела приобрести к Православию сына. Она готовила для матушки Марины гостинцы (та уже была пожилым человеком и с трудом себя обслуживала) и отправляла Виталика к ней с поручением: довези, угости. Тот на велосипед — чем не повод лишний раз покататься? — и к Макариевскому собору. Квартира Марины была рядом. «Матушка очень любила кошек, — вспоминает сын Лидии Ивановны, — подбирала на улице увечных или просто бездомных котят и выхаживала их». Но в доме у нее всегда было чисто. И лестницу возле квартиры Марина тщательно убирала, чтобы не злить соседей. И вот случай. Он Виталию запомнился как урок. Привез он в очередной раз матушке продукты. Та на кухню его завела. За чай усадила. А потом сняла с плиты кастрюльку и

поставила на стол. Кормить будет, что ли? Матушка подняла посудинку, а на дне с внешней стороны — крошки. И вот что она сказала: «А было бы чистым дно — ничего бы к нему не прилипло. Так и душам нашим чистота нужна. Старайся, береги ее...»

Вопросов к матушке было много: к чему стремиться, с кем дружбу водить, как злу противиться? Вроде бы общие для всех проблемы. И рецепты лечения схожие: спасайся, постом и молитвой укрепляйся. Но к жизни каждого не так-то просто общие советы приложить. Есть частности, особенности, неожиданности. Что, если ключик не подойдет, не откроет дверцу? Вот почему нужен каждодневный «мой» вопрос и каждодневный «его» (пастыря) ответ. Лидия Ивановна прислушивалась к порой будто и незначительным словам, замечаниям. Матушка часто вспоминала Преображенский собор, разрушенный в 1962 году. В молодости ходила туда пешком. Эту привычку ходить — то есть трудиться, творя молитву, — сохранила до преклонных лет. Задумает в Крестовоздвиженский монастырь идти, подойдет к троллейбусной остановке, головой покачает: пусть другие едут, а я пешком... И идет через весь город к обители. Запомнилось правило матушкино. Прежде чем разговор начать, бывало, перекрестит Марина уста со словами: «Загради, Господь, уста мои», — чтобы не осудить или не празднословить. Но главный урок — молитва. Сколько раз по молитвам инокини Марины решались, казалось бы, неразрешимые противоречия, будто и не было их.

Со времени перестройки (конец 1980-х годов) началось движение за возрождение Крестовоздвиженского монастыря. И тут, несомненно, главным двигателем была монахиня Антония (Жартовская). Поднимала всех на борьбу. Прошениями, ходатайствами привлекала сестрам в союзники общественные организации, деятелей культуры, равнодушных полтавчан. Красноречивым подтверждением, а может, и откликом на эти усилия стало стихотворение поэта Федора Гарина в газете «Зоря Полтавщини» от 22 мая 1988 года:

*Все тут було: і школа-інтернат,
Для тих, кого збидила природа,
Якісь майстерні і якийсь там склад.
Немов у гості — всяк сюди приходив.
Повалено надгробки. Бур'яни.
Сміття з недожуків і винних пробок...
Невже в житті, подумалось мені,
Ні святості нема, ані шаноби?*

Что уж говорить о насельниках того, когда-то закрытого монастыря? Они обращались с одним лишь пожеланием: содействовать возрождению обители! В уголках тетрадных листков-писем значилось: Патриарху Пимену.

«На нашу долю выпало, что мы смолу шли за Богом, а не дошли, были переведены из одного монастыря в другие и, наконец, в житейский мир, в волнуемое житейское море. Но наши души пропитаны неразрывной верою, любовью к Создателю мира, идя, ища, чая

вечного спасения... Мы лишились духовной радости. Но имели надежду, что благодатная Богородица Дева не оставит Свое стадо ни в сей жизни, ни в будущей. Инокinya Неонилла».

«Я приняла монашеский подвиг на себя и должна закончить жизнь свою в своей обители. Посему обращаюсь к Вам с просьбой содействовать открытию в городе Полтаве Крестовоздвиженского монастыря и дать благословение на прием меня в число сестер. Негоже нам, монастырским сестрам, проситься в государственный дом инвалидов, где нет молитвы и будем похоронены без молитвенного напутствия и христианского погребения. Инокinya Калерия».

«Есть Постановление правительства “О свободе совести”. Там упоминают и репрессии, которым подверглись духовные люди. А в наше время при открытом монастыре (с 19 февраля 1990 года было соответствующее решение облисполкома. — Авт.) “Медтехника” на хочет предоставить хотя бы какого помещения! Есть среди нас и престарелые по 89 и по 90 с лишним лет. Они нуждаются в уходе. А всем вместе нам было бы лучше в духовном и материальном положении. Монахиня Антония (Жартовская)».

Рубеж, действительно, был преодолен в 1990 году. Но это был очередной, боевой рубеж. Понадобилось более двух лет, прежде чем сестрам удалось отвоевать часть помещений. Чтобы на Монастырской горе начался новый отсчет истории.

Инокinya Марина к общине, сложившейся в начале 90-х годов, не присоединилась. Осталась в миру. Причина, по словам Зинаиды Новиковой, — ранний уход монахини Антонии (Жартовской). Именно ее видела игуменьей матушка Марина. Хорошо это или плохо, никто судить не вправе. Практика монашества в миру — в традиции Православия. Исходная точка — само определение «монах»: от слова «моно», то есть «один». Матушка Марина, видимо, следовала наставлению святого Серафима Саровского: «Спасись сам — и вокруг тебя спасутся тысячи». На излете жизненного пути инокиня удивляла своей строгостью к самой себе и бесконечной добротой к ближним. Пенсию не жалела — раздавала буквально. А нуждающихся — их во все времена хватает. Четки плела — искусная мастерица была. Дарила близким. И в немощи не отменяла для себя молитвенного правила. Будто жила в монастырских стенах.

При жизни матушку называли «Марина-странница». Так и поклоны передавали: мол, передайте... Во многих монастырях ее душевные собеседницы подвизались: и в Москве, и в Прибалтике, и в Астрахани. Туда однажды самолетом она летала к духовному наставнику своему — митрополиту Феодосию (Дикуну). «Странница Марина» — так и писали ей. Будто была ей местом обетования вся земля, обителью Божьей, безграничной. А ведь и правда, где еще познаешь необъятность любви, доверие Божье к сердцу человеческому? «Придите ко Мне, все труждающиеся и обремененные, и Я успокою вас» (Мф. 11:28). Инокinya Марина отошла ко Господу 3 декабря 2001 года накануне большого праздника Введения Богородицы в храм.

Людмила Никитина

Редакция выражает искреннюю благодарность всем людям, которые оказали помощь в подготовке этой публикации. Также обращаемся с просьбой к знающим, помнящим что-либо о жизни Крестовоздвиженского монастыря до его закрытия в 1961 году, о судьбах его насельниц — поделитесь, пожалуйста, имеющимися сведениями, фотографиями, иначе история эта уйдет безвозвратно.

УРОК 1

Про Божу благодать навколо нас

Мета уроку. Виховати в дітей почуття подяки до Бога — Творця всесвіту, нашого Батька і Вседержителя. Поняття про Бога Творця, Божу благодать і Божі дари. Розуміння необхідності примножувати Божі дари, що ми маємо від народження, своїми гарними справами. Необхідність збереження різноманіття живої природи і довкілля, яке ми отримали у спадок від Господа Бога.

Методичне забезпечення. Ілюстративний матеріал природних ландшафтів, краєвидів та ситуацій з впливом людей на природу (фото, малюнки чи електронні носії), комп'ютер, підготовані аркуші різних розмірів, олівці та фломастери для малювання.

Хід уроку.

1. Організаційний момент — 2–3 хвилини.

Привітання (молитва), перевірка присутніх. Розказати дітям про техніку безпеки під час карантину.

2. Актуалізація опорних знань — 10–15 хвилин.

Творче завдання. Перед вами на столі лежать чисті аркуші паперу різних розмірів (у тому числі і великий ватман). Виберіть уподобаний вами аркуш і намалюйте на ньому те, що вам подобається в оточуючому світі — в природі, серед людей, у колі сім'ї тощо.

(Дітям можна робити самостійні або спільні малюнки невеликими чи великими групами. Важливо, щоби діти зрозуміли, що вони створюють певну реальність, яка їм подобається і дає радість для душі. Час виконання — 6–8 хвилин.)

А тепер ми розмістимо ваші малюнки всі разом на дошці (чи на столі). Кожен з вас повинен розказати, що він хотів зобразити на малюнку.

1. Чи вдалося це зробити гарно? Чи самому йому подобається його твір?

2. Як ви думаєте, чи легко було б людині (чи людям разом) намалювати усе, що є на світі прекрасним? Чому? Поясніть.

3. А чи змогла б людина створити не малюнки, а справжні живі істоти, усю природу, живу й неживу (скелі, водойми, гори тощо)?

4. Кому з людей це під силу? Кому ж це можливо зробити?

(Діти роблять загальний висновок, що людям не під силу не те що намалювати, а й придумати все живе й не живе... Тільки велика сила Бога Творця змогла створити наш світ у його різноманітності, а також і саму людину.)

3. Новий матеріал — 10–12 хвилин.

Ця велична сила називається Божою благодаттю. Бог сказав слово — і все створилося. Бог повелів — і виникають світло, вода, потім води збираються в окремі осередки (моря, океани, озера). Затим виникли рослини, небесні світила, потім птахи й звірі. І наостанок Бог власноруч створив людину як гарного господаря над усім багатством природи. Не було тоді багато людей (тобто суспільства, великої громади, країн і держав), а було тільки двоє людей — Адам і Єва, перші люди. Саме вони мали служити провідниками усіх добрих справ на землі, опікуватися над тим живим скарбом, що для них створив Бог. І все було таким гарним і довершеним, що жодна людина сьогодні не може цього собі уявити...

Отож, Бог як великий і самостійний (бо має власну свободну волю) створив світ і подарував людині багато дарів. Ці дари ми називаємо Божими.

Вступ до Закону Божого

(28 годин по 30–35 хвилин)

Учбова програма недільної школи для дітей 6–8 років

1-й рік навчання (12 годин по 30 хвилин)

Юліус Шнорр фон Карольсфельд «Ісус Христос благословляє дітей»

Давайте поміркуємо, які ми маємо і собі Божі дари?

(Діти можуть висловлювати свої міркування. Це краще, ніж учитель усе проговорюватиме сам.)

Так, один з найголовніших дарів — це наш розум, що допомагає людям розуміти Бога і людей завдяки слову. **Ми ж бо люди словесні. Ми вчимося розмовляти змалечку, щоби згодом навчитися читати книжки, звертатися словами до Бога (це називається молитва).** Потім ми вчимося різним наукам, серед яких головними є науки про Бога і Його улюблене творіння — про всіх людей.

Спробуйте назвати хоч одну науку про Бога *(це наш урок Закону Божого)*. А скільки є наук про людей? Назвіть хоч декілька *(медицина, охорона життя, екологія — збереження довкілля)*.

Завдання. Давайте поглянемо на фотографії і малюнки *(що їх приготував заздалегідь учитель)*. Які Божі дари проявляють люди в різних ситуаціях *(силу, розум, волю, почуття, вміння співчувати всьому живому тощо)?*

Як люди можуть, на вашу думку, примножити Божі дари, які отримали від народження? Які дари маєте ви самі? Подумайте.

(У відповіді на це запитання важливо почути розуміння дітей, які вони мають початкові дари. На наступних уроках ми ще будемо звертати увагу на примноження Божих дарів у нас завдяки слухняності волі Божій та виконання усіх Божих настанов.)

4. Домашнє завдання — 1 хвилина.

Намалюйте разом з батьками улюблене вами місце, де добре чувається душа і багато Божої благодаті.

УРОК 2

Бог — наш Отець Небесний, а ми — діти Божі

Мета уроку. Формування загального поняття про Закон Божий, про людей, що отримали від Бога настанови на богоугодне життя (пророків та праведників). Виховання любові до Бога як до Отця Небесного, ставлення до Нього як дітей до рідного Батька. Розуміння наших обов'язків вчитися Закону Божому.

Методичне забезпечення. Книги Закону Божого, Закон Божий для дітей і книги Святого Письма, ікона Спасителя з дітьми, стенд чи куточок творчості, аркуші для замальовок (на кожного учня), олівці і фломастери для малювання.

Хід уроку

1. Організаційний момент — 2–3 хвилини.

Привітання (молитва), перевірка присутніх. Нагадати дітям про техніку безпеки під час карантину.

2. Актуалізація опорних знань — 7–8 хвилин.

Якщо діти виконали домашнє завдання (малювання разом з батьками улюбленого місця, де добре чувається душа і багато Божої благодаті) і принесли малюнки до школи, то їх варто розмістити на дошці як загальний колаж під назвою «Тут живе Божя благодать». Окремо розглянути малюнки з коментарями можна після уроку, не зосереджуючись на якості малюнків, а глибше звернути увагу на зміст і передання почуттів авторів малюнків. Бажано усім дітям подякувати за їхню творчість, присвячену Богу і всім Божим творінням.

Вчитель. Ми з вами, любі діти, познайомились з тим, що наш світ створений Богом і керується Божою благодаттю. Божя сила скрізь супроводжує людей, дарує їм життя і втішає в радощах і бідах *(можете вказати на стенд з малюнками)*. На уроках Закону Божого ми будемо відкривати величні знання про Бога, про людину, про те, як треба жити в любові до Бога.

Питання для роздумів.

1. А хто пригадає, чому нам треба любити Бога?

2. Які Божі дари має людина від народження?

3. Чим Божі дари відрізняються від подарунків, що їх створюють люди?

4. Чи може Бог допомогти людям стати кращими? Як саме?

(Усі відповіді дітей слід сприймати як правильні, заохочуючи дітей до роздумів і чуттєвих переживань. Сприятимому, аби у висловах дітей була логіка та правильна вимова. При цьому слід враховувати, що діти можуть

бути дуже вразливими і на зауваження вчителя повністю чи частково «замкнутися». Тож не перегинайте палицю.)

3. Новий матеріал та вправи на закріплення нового матеріалу — 18–20 хв.

Тему уроку «Бог — наш Отець Небесний, а ми — діти Божі» бажано розмістити на дошці. Це може бути напис крейдою чи зображення на ватмані, який потім можна дати дітям для замальовок. Це може бути, певним чином, творче завдання як для цього, так і для наступного уроку.

Вчитель. Закон Божий — це вчення Бога про Себе і навколишній світ. Закон Божий дав людям Сам Господь Бог. Ніхто з людей не може самостійно та правильно пізнати Бога, якщо того не хоче Бог. **То як же люди дізналися про настанови Божі?** Своє вчення (Закон Божий) Він передав через Своїх найкращих учнів — **пророків та праведних людей.** Через них Бог навчив інших людей, яких Він обрав за **народ Божий**, з їхніми святими обов'язками.

(Дітям показують книги Закону Божого, Закон Божий для дітей і книги Святого Письма. Потім роздають на парті по одній книзі на дитину, краще Закон Божий для дітей, якщо ж такої можливості немає, то можна дати ксерокопії зображень старозавітних пророків з сувоями чи книгами.)

Завдання 1. Знайдіть у книгах Закону Божого зображення людей, які були кращими учнями Бога (пророків і праведників). Опишіть їхню зовнішність та вдачу (їхні людські риси). Як ви думаєте, чому саме їм Бог довірив Своє вчення? Поясніть.

(Якщо дітям не вдається визначитися з рисами вдачі, то допоможіть їм.)

Так, ці люди мали різні риси характеру, по-різному виглядали зовнішньо, але мали одне спільне бажання — **догодити Богові.**

Вони **ходили перед Богом**, тобто шанобливо і слухняно, як діти ходять перед батьками. Сподіваюсь, що наші учні всі слухають і поважають своїх власних батьків.

Завдання 2. Розглянемо ікону Спасителя з дітьми. *(Можна роздати кожному на парту, якщо є така можливість.)* Поясніть, чому діти зібралися навколо Ісуса Христа? Про що вони хочуть від Нього дізнатися? Як вони ставляться до Господа Ісуса Христа?

(Діти у віці 6–8 років здатні самостійно відповісти на ці запитання. Уточнення потребує тільки поява імені Ісус Христос та Господь Бог Ісус Христос.)

Бажання дітей бути біля Бога, Сина Божого Ісуса Христа, зрозуміло кожному. Бо для кожного **Бог є Батьком Небесним**, Який дав нам можливість жити і насолоджуватися всіма красотами нашого світу, переживати радісні почуття, співчувати нашим ближнім, допомагати і працювати, робити світ кращим.

4. Домашнє завдання — 1 хвилина.

Розкажіть вашим батькам про радісну звістку, що всі люди мають Отця Небесного. Розпитайте їх, що вони знають про Бога та кращих учнів Бога.

УРОК 2

Як нам прикрасити себе
Божими чеснотами
(про лагідність і смирення)

Основи християнського благочестя
(християнська етика)

Мета уроку. Створити дружню атмосферу спілкування, виявляючи Божі чесноти — лагідність і смирення, які закликав наслідувати Господь Ісус Христос. Вчимося розуміти Божі настанови, спрямовані до кожного з нас особисто. Збереження бажання до вдосконалення наданих від Бога схильностей до праці над собою (наполегливість, працьовитість, стриманість у бажаннях, розуміння потреб інших тощо).

Методичне забезпечення. Новий Завіт Господа нашого Ісуса Христа (Видавничий відділ УПЦ, Київ-2010), роздатковий матеріал з висловлюваннями (діти забирають їх додому), фільм про святих нашого краю «12 жовтня — день святкування на честь Горбанівської ікони Божої Матері і Собору Полтавських святих» (<http://pravoslavie.poltava.ua/12-oktyabrya-den-prazdnovaniya-v-chest-gorbanevskoj-ikony-bozhiej-materi-i-sobora-poltavskix-svyatux/>), тривалість 4,5 хвилини.

Хід уроку
1. Організаційний момент — 2–3 хвилини.

Привітання, перевірка присутніх. Коротко згадати про техніку безпеки під час карантину.

2. Актуалізація опорних знань — 6–8 хвилин.

- Питання для обговорення.**
- Чи хоче Бог, щоби ми, звичайні люди, стали святими? Поясніть.
 - Поясніть слова Бога до всієї громади Ізраїлевих синів: **«Будьте святі, бо святий Я, Господь, Бог ваш»** (Левит 19:2). До кого ці слова відносяться нині, до якого народу?
 - «Святий — це людина, прикрашена всіма чеснотами». Поясніть цей вислів та назвіть декілька чеснот, які ви запам'ятали з минулого уроку.
 - Що ви знаєте про життє свого святого (чис ім'я носите)? Чи наслідуєте його приклад святості?

3. Новий матеріал із виравами для роздумів —20–25 хвилин.

Частина 1. У Євангелії від Матфея ми знаходимо такі повчальні слова: «Прийдіть до Мене, всі струджені й обтяжені, і Я заспокою вас; **візьміть ярмо Моє на себе і навчіться від Мене, бо Я тихий і серцем покірливий**, і знайдете спокій душам вашим; бо ярмо Моє любе, і тягар Мій легкий» (Мф. 11:28–30).

Ярмо — це сила, що пригнічує й панує над тобою, змушує працювати нещадно на того, хто накладає цю силу (ярмо). По-простому — це ярмо для робочої скотини, яка стає слухняною до виконання наказів.

Здавалося б, що то за така гарна вдача — «взяти чуже ярмо»?

«Ярмо Христове є покірливість і лагідність; тому той, хто змиряється перед будь-якою людиною, завжди спокійний, живе не бентежачись, тоді як марнославний і гордовитий перебуває в безперервній тривозі, не бажаючи поступитися кому-небудь... Христове ярмо, розумію покірливість, є легким, тому що для нашої покірливої природи зручніше коритися, ніж підноситися. Та і всі заповіді Христа **називаються ярмом, і вони легкі з причини майбутньої відплати**, хоча у нинішній час (життя) і здаються важкими» (Тлумачення на Євангеліє від Матфея блаженного Феофілакта, архієпископа Болгарського).

Питання до роздумів.
Як ви думаєте, чи можливо в наш час наслідувати заклик Ісуса Христа «бути лагідним і смиренным серцем»? Поясніть на прикладах з життя.

Частина 2. **Лагідність — це великодушність, а не малодушність**

«Коли ми, бачачи інших ображеними, не захищаємо їх, а мовчимо — це малодушність. Коли ж самі, отримуючи образи, терпимо — це лагідність, покірливість. **Лагідність (покірливість, сумирність) є ознака великої сили**: щоби бути покірливим, для цього треба мати благородну (шляхетну), мужню й вельми високу душу. Невже ти думаєш, що треба прикласти мало сили душевної, щоби отримати образи і не обурюватись?» (святитель Іоанн Златоуст).

- Питання до роздумів.**
- Чи вистачає нам сил виявляти великодушність (лагідність), коли нас ображають? Поясніть, що нам заважає бути великодушними.
 - Що, на вашу думку, нам допомагає зберігати спокій у душі і не ображатися на осудження (звинувачення) інших?
 - Як молитва може зарадити у цій справі?

Частина 3. **Смирення та смиренномудрість.**

Смиренномудрість — це здатність людини залишатися повсякчас скромною, смиренною, не звеличувати себе навіть подумки. Ця чеснота сама по собі достатня, щоб умилюстити Бога, як зазначає святитель Іоанн Златоуст. Господня притча про митаря ілюструє силу покірливості. Не маючи нічого доброго, щоби вихвалитися хорошими справами, митар мовив тільки: «Боже, милостивий будь до мене, грішного» (Лк. 8:13), — і вийшов більш виправданим, ніж фарисей. Хоча це були ще слова не смиренномудрості, але тільки щирого усвідомлення своєї гріховності. Смиренномудрість складається з того, що людина, визнаючи в собі великі досконалості, аніскільки не вважає себе величною, а усвідомлює себе грішною і сповідує це.

Вислови про смирення в Новому Завіті: «Бог гордим противиться, а смиренным дає благодать» (1Пет. 5:5)

Вислови про смирення зі Старого Завіту: «Жертва Богові зламаний дух; серцем зламаним та упокореним Ти не погордуєш, Боже» (Пс. 50:19); «...дивлюсь Я на вбогого та на розбитого духом, і на тремтячого над Моїм словом» (Іс. 66:2).

Завдання. Опишіть своїми словами смирення і смиренномудрість. У чому між ними різниця, як ви думаєте? Чи можливе справжнє смирення без смиренномудрості?

Закріплення нового матеріалу — 8–10 хвилин.

Перегляд фільму «12 жовтня — день святкування на честь Горбанівської ікони Божої Матері і собору Полтавських святих» (тривалість 4,5 хвилини).

Питання після перегляду.
Наведіть приклади, що підтверджують важливість для людей шанування церковних свят (бо це також прояв слухняності до настанов Церкви). Чому Божа Матір та святі люди, про яких ми подивилися фільм, на перше місце ставили такі чесноти, як смирення та великодушність? Доведіть це.

4. Домашнє завдання — 1 хвилина.
Спробуйте поговорити з вашими близькими про красу Божих настанов бути слухняними й ласкавими до ближніх, не тримати злість, коли тебе ображають.

*Ірина Ковальчук,
секретар Синодального відділу
освіти, катехізації і місіонерства
Української Православної Церкви*

Православні магазини, що знаходилися в ТРЦ «Київ» та в районі Центрального ринку, змінили місцеперебування. Запрошуємо завітати до православного магазину за новою адресою: **вул. Європейська, 66** (колишнє приміщення магазину «Океан» поблизу Свято-Пантелеймонівського храму).

Оформити передплату на «Відомості Полтавської єпархії» можна з будь-якого місяця в будь-якому відділенні «Укрпошти»:

ф. П - 1	Державний комітет зв'язку та інформації України АБОНЕМЕНТ на газету 01125																																				
	Відомості Полтавської єпархії		Кількість комплектів		1																																
на 2020 рік по місяцях																																					
<table><tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>														1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12																										
Куди поштовий індекс адреса Кому																																					
	ДОСТАВНА КАРТКА-ДОРУЧЕННЯ на газету 01125																																				
	Відомості Полтавської єпархії		Кількість комплектів		1																																
Вартість		передплати		переадресування																																	
на 2020 рік по місяцях																																					
<table><tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>														1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12																										
поштовий індекс						місто, село																															
						область																															
код вулиці						район																															
буд.		корп.		кв.		вулиця																															

Воспоминания под заглавием «История моей жизни» написаны в 30-х годах XX столетия писателем-мемуаристом, доктором филологических наук, профессором Владимиром Федоровичем Лазурским (1869–1947). Отец его, протоиерей Феодор Давидович Лазурский (1840–1916), в разные годы трудился на поприще просвещения и священства в Гадячском уезде, городах Переяславе и Лубнах и окончил свой земной путь в Полтаве в сане кафедрального протоиерея Успенского собора.

Мемуары Владимира Лазурского — ценное историческое свидетельство ушедшей эпохи. Они дают нам возможность взглянуть на прошлое полтавского края глазами выходца из священнической семьи. Впрочем, не будем предвосхищать события и дадим возможность автору самому поведать нам «историю своей жизни».

Часть первая

Глава первая

Я родился в городе Переяславе Полтавской губернии 21 июля (ст. ст.) 1869 года. Меня вывезли оттуда лет шести, и с тех пор я там не бывал. Но у меня стоят перед глазами некоторые подробности переяславской жизни, и мне страстно хотелось бы побывать в Переяславе. Я уверен, что нашел бы то место, где стоял наш домик под соломенной крышей. Двор был небольшой, в глубине стоял сарай, а слева вдоль двора тянулся отгороженный не то палисадник, не то огород, на который смотрели окна соседнего дома. Там жил на покое протоиерей Диомидов, бывший смотритель духовного училища, о котором в нашей семье говорили с большим уважением. Мой отец был учителем греческого языка в духовном училище, и наша семья принадлежала к духовной интеллигенции.

Справа наш двор отделялся забором от какого-то еврейского двора. Однажды к нам залетел оттуда кожаный мяч, набитый шерстью. Мы с сестрой и еще какие-то дети, вероятно, дети жившего неподалеку священника Фесенка (здесь и далее фамилии оставляем в правописании автора. — *Ред.*), присвоили себе этот мяч и для чего-то распорол. Сестра проговорила, и отец, человек справедливый, отшлепал нас линейкой по рукам.

Сестра моя вспоминает, что в соседнем дворе жила скромная еврейская девочка. Наша компания начала ее дразнить, называя жидовкой. Отцу кто-то пожаловался; он позвал Маню в комнату, долго на нее кричал и велел принести розог, чтобы ее выпороть. Вероятно, это была только угроза, потому что розгами нас никогда не били. Но этот случай так ярко запечатлелся в памяти сестры, что она до старости помнила всё, что пережила, когда в слезах стояла на коленях, в ожидании наказания, а отец шагал по комнате и выговаривал ей, называя ее выходку нехристианской. К счастью, к отцу кто-то пришел по делу. Экзекуция не была приведена в исполнение.

Помню в доме четыре небольших комнаты и сени. Странно, что не помню кухни. Для увеличения средств, которые были очень невелики, приходилось держать на квартире учеников духовного училища. Мать сама ходила на базар и стряпала с помощью наймычки. Освещались сальными свечами, нагар с которых снимали железными щипцами с острым наконечником. Один из учеников-квартирантов швырнул в другого такими щипцами и поранил ему руку.

Мать рассказывала, что я родился слабым ребенком и первые два года жизни болел малярией. Лечил меня доктор Козачковский, некогда ближайший друг Тараса Григорьевича Шевченка. По его совету, меня перестали выносить во двор после захода солнца, и я выздоровел. О Козачковском у нас всегда вспоминали с большим уважением. Перечитывая теперь биографию Андрея Осиповича Козачковского, соображаю, что ему в то время было лет шестьдесят. Раньше он служил городовым врачом, потом штатным лекарем духовной семинарии, где он преподавал медицину на старшем отделении. Когда же духовную семинарию перевели в 1860 году из Переяслава в Полтаву, то Козачковский, вероятно,

остался врачом при духовном училище. Отсюда знакомство с ним нашей семьи.

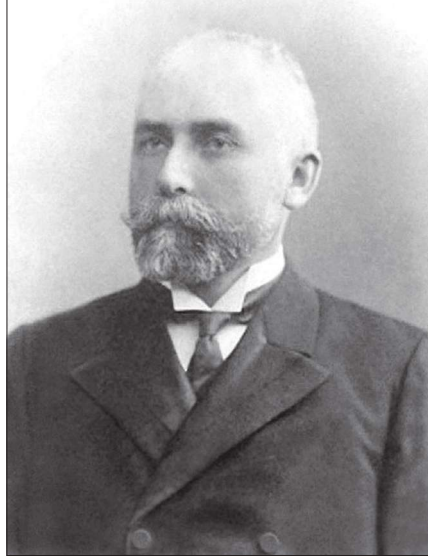
В семье у нас говорили той мешаниной украинского и русского языка, с примесью церковнославянских слов и выражений, которая господствовала среди украинского духовенства с тех пор, как всюду в духовных школах было введено преподавание на русском языке. Но любовь к Украине в нашей семье была прочной. Отец мой служил младшим священником в Успенской церкви, той самой, в которой в 1653 году присягал Богдан Хмельницкий, заключая договор с московским царем. Теперь на этом месте сооружен новый каменный собор, а тогда, я ясно помню, стояла еще старая деревянная церковь с покосившимся входом. Меня не подпускали туда близко; говорили, что церковь может обвалиться. Что-то смутно помню о Борисо-Глебской церкви на Альте. Мелководная Альта уже тогда пересохла, а Трубеж еще был неплохой рекой, может быть, с моей детской точки зрения, и мы, дети, иногда купались там с матерью.

Самое лучшее место для прогулок были Андруши, пристань на Днестре. Там была архиерейская дача с прекрасным парком. Архиерей! Это что-то таинственное, недоступное; ходит в густой зелени и скрывается, когда мы проходим через парк. Кажется, там жила семья священника Павловского, к которой мы ездили в гости. Темный вечер. Под высокими деревьями варят кашу на костре, пекут картошку в золе и меня не укладывают спать. Очень хорошо, гораздо лучше, чем в городе.

Удивительно, что совсем ничего не помню о знаменитом монастыре, который построил Мазепа; и монахов не помню, как будто бы их не было в Переяславе. А как приехал к нам в гости поздно ночью дядя Ваня, брат матери, студент Киевского университета, как стучал в окно и всех напугал, это очень хорошо помню. Хотя наша семья принадлежала к духовной интеллигенции, но светские влияния начали проникать в нее рано, еще в переяславский период.

Большим событием в нашей жизни был переезд в город Лубны Полтавской губернии в 1875 году. Товарищ отца по духовной семинарии Федор Григорьевич Лосиевский, назначенный смотрителем Лубенского духовного училища, перетянул туда и отца. Вероятно, отцу и матери хотелось быть ближе к своим родным, которые жили в Гадячском уезде.

Меня давно интересовал вопрос о происхождении фамилии Лазурских. В нашей семье сохранился документ, собственноручно подписанный моим прадедом Ильей Лазурским. Из него видно, что его отец Петро Лазурский, уроженец польской нации, пришел из Польши в

Профессор Владимир Лазурский. 1907 год

Киев около 1760 года. Учился в киевской академии и дошел до риторики. Потом пришел в Гадяч, где и состоял штатным дьячком при Богоявленской церкви без оклада. После его смерти остались жена его и сын Илья, который считался также дьячком Богоявленской церкви без оклада. С 1784 года он был причислен к гадячскому мещанству, но не имел нигде никакой оседлости, с которой мог бы уплачивать казне причитающиеся с него подати. В 1790 году он по прошению был определен на дьячковскую должность в гадяцкую соборную Успенскую церковь. Жил Илья с престарелой «маткой» в школе при соборе, имея от прихожан только необходимое для пропитания своего с матерью.

Разберем этот документ. Из него можно заключить, что наш прапрадед Петро Лазурский был поляк, быть может, ополяченный украинец. Откуда он пришел в Киев, чтобы учиться в духовной академии? В половине XVIII века вся правобережная Украина, кроме Киева с его окрестностями, принадлежала Польше. Несмотря, однако ж на то, что Украина была разрезана на две половины в отношении политико-административном и по официальному языку, украинское население ее западной и восточной части продолжало еще жить общей духовной жизнью и переселялось из одной части Украины в другую, особенно из правобережной в левобережную. Воспитанники Киевской духовной академии наполовину состояли из уроженцев западной Украины, наполовину из восточной¹.

Петро Лазурский был, очевидно, православным. Иначе его не приняли бы в Киевскую духовную академию, которая, хотя и была организована по образцу польских латино-католических коллегий, но всегда служила оплотом православию в борьбе против католицизма.

Переяслав конца XIX столетия

В 1764 году Екатерина II упразднила должность гетмана Малороссии и озабочилась русификацией Киевской митрополии. В те годы, когда Петро Лазурский учился в духовной академии, ректором был Самуил Миславский, один из самых усердных русификаторов. Польский язык там больше не преподавался. Всё преподавание велось на латинском и русском.

Петро Лазурский дошел до риторики. Вся академия делилась тогда на две школы — низшую (четыре класса) и высшую (четыре класса). Риторика была вторым классом высшей школы. Так как наука давалась тогда трудно, то в каждом классе сидели по несколько лет. Чтобы одолеть риторику, нужно было проучиться в академии всего лет десять. До конца академии оставалось только два класса — философия и богословие². Почему Петро Лазурский не кончил полного курса академии? Почему он из Киева перешел на левую сторону Днестра и именно в Гадяч? На ком он женился? Почему, при сравнительно высоком его образовании, он не пошел дальше дьячковской должности? На это у нас нет ответа.

Сын его Илья, который, по-видимому, учился только у отца, после его смерти занял его дьячковское место при Богоявленской церкви. По манифесту Екатерины II от 1775 года, всех городских обывателей, которые не владели капиталом в 500 рублей и не могли записаться в купечество, зачисляли в мещане, а по городовому положению 1785 года мещанами называли всех среднего рода людей. Илья Лазурский, оставаясь дьячком Богоявленской, а потом соборной Успенской церкви, был причислен к гадячскому мещанству. Но он был так беден, что не мог платить казне причитающиеся с него подати. Он жил с матерью в школе при соборе. Вероятно, Петро и Илья Лазурские, кроме исполнения дьячковских обязанностей, занимались учительством при церковных школах. Никакой недвижимой собственности у них не было. Основатели фамилии Лазурских на Украине принадлежали к интеллигентному пролетариату.

Сын Ильи, Давид Лазурский, учился в духовном училище, но курс не кончил. В Гадяче он служил дьячком Петропавловской церкви, а потом диаконом Успенского собора. Из документа, сохранившегося у нас, видно, что в 1827 году отец Давид был перемещен в Покровскую церковь села Бобрик Гадячского уезда, причем владелец этого села, помещик Масюк, не только выразил согласие на такое перемещение, но и пожертвовал три десятины на церковную усадьбу и указанное число десятин ружной земли. Не знаю, насколько справедлив рассказ, который я слышал от вельбовского священника Петровского, будто Масюк обещал подарить отцу Давиду корову, с условием, что он прокатится на ней верхом по двору в присутствии всех гостей. Отец Давид будто бы подобрал рясю, сел верхом на корову и получил ее в приз, ко всеобщему удовольствию. Если это правда, то диакон решился на такое унижение своей рясью не от жадности, а от нужды. Отец Давид был человек скромный и нестяжательный. Быть может, на этой пирушке у помещика все подвыпили. Масюки были богаты, жили широко, кутили и распутничали. Я слышал, что сифилис в селе Бобрик пошел от помещиков.

Владимир Лазурский
Одесса, 1936

Продолжение следует

¹ — Проф. Н. И. Петров. Очерки из истории украинской литературы XVII и XVIII веков. Киев. 1911.

² — П. Знаменский. Духовные школы в России до реформы 1808 года. Казань. 1881.

